

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIV. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1894. Szeptember 6.

36. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendőek: *Külmagyarutca 9. sz.*

Meghívó.

A júl. 19-én tartott előzetes gyűléstől kapott meghatalmazás folytán, az egyházkerületi Papi Értekezlet ideiglenes elnöksége megtevéen a szükséges lépéseket, és mindenütt a legelőzékenyebb fogadtatásra találván: örömeinkre szolgál, tudomására adni mindenkinek, a kit illet, hogy az egyházkerületi Papi Értekezlet első, ünnepélyes, két napra beosztott tisztválasztó és felolvasó ülését folyó évi szeptbr. 30-án, és oktbr. 1-én fogja megtartani, Maros-Vásárhelytt.

Hisszük, reméljük, hogy e napok és Maros-Vásárhely neve, mint új korszakot jelző határvonalok lesznek följegyezve egyházi föllendülésünk évkönyvének lapjain; és e Meghívónkat tömeges megjelenésükkel fogják honorálni az egész egyházkerületből azok, kik ez eszmében biznak, és attól új életet várnak.

Egyszersmind, szívesen kérjük mindazokat, kik megjeleneni szándékoznak, hogy az elszállásolás végett, legfőlebb szept. 20-ig m.-vásárhelyi első-pap, tiszt. Vass Tamás aá-nál, mint az elszállásoló bizottság elnökénél, mulhatatlanul jelentkezni sziveskedjenek.

A részletes programot legközelebb fogjuk közölni.

Kolozsvártt, szept. 4. 1894.

Bartók Jenő,
ideigl. jegyző.

Szász Gerő,
ideigl. elnök.

Jövendő Magyarország.

A vetés ideje eljött. A szellemi élet vetés-ideje. Az iskolák üres falai vidám gyermek-hangtól lesznek hangosak; az iskola termei lelkes ifjúságtól kapnak életet. A nemzeti szellembe avatandók egész serge tolong a szent helyekre, hol ennek szentélyei készen várnak.

Álljunk meg eszónál. Vajjon, készen várnak-e? Vajjon, az iskola valóban megfelel-e föladatainak?

Három tényezőtől függ: van-e megfelelő föl-szerelés? Van-e megfelelő ifjúság? Van-e megfelelő tanár és tanító?

Ki Magyarország közoktatási állapotait a miniszteri jelentések, hírlapok, értesítők alapján figyelmesen tanulmányozza: sovínisztikus elfogultság nélkül, önérzettel mondhatja el, hogy óriás-mérvben haladtunk. De miben? A külső fölszerelésben, a tömeges népességben, és a tanárok számában. De ez csak a test. Az iskola lelke a tanár, az iskola belső élete, szíve, vére az ifjúság. Nem szeretnék *laudator temporis acti*-képpen szerepelni, mert az öregség hópelyheitől még nem félttem lelkem ifjúságát; de még is úgy tapasztalom, hogy a külső fény, a költséges berendezés, a tudás tömege és a bizonyítványok elnyerése, s tegyük hozzá, az intézeteknek hírlapi jó neve, bizonyos hivalgás jobban előtérbe nyomulnak, mint a lényeg: az egészséges szellem, az önfeláldozó hazaszeretet, az eszményi fenkölttség.

Az ötvenes és hatvanas évek protestáns iskoláiban forrongott a visszafojtott nemzeti szellem. Egy-egy ünnepélyes vizsgálaton az apák eljöttek, lelkezedést, vigaszt meritni az ifjak lelkétől. Sok önálló fő, sok mély gondolkozó került ki a fogyatékos berendezésű iskolából.

Ma a sablon-emberek egyenlősége uralkodik. Az egyéniség szabad fejlődésére nincs idő hagyva; de hiányzik a törekvés is annak felköltésére. Tudom én, hogy hamis irányba is térült a régi szabadság. Tudom én, hogy a frázisok, a sujtásos beszédek sok üres fejű képviselőjét bocsátá ki az iskola; de ma a sokoldalú tudás rostájából kikerül sok képzett ifju. Ám, de hol a jellem, mely eszményeknek kötelezte el egész életre magát?

Kivált a protestáns iskolák tettek erejüket meghaladó erőfeszítést arra, hogy iskoláikat a kor színvonalára emeljék, és a nagy fejlődés nem egy iskolánál szembetűnő; de ha az érettségi vizsgálatokon meghallgatjuk az ifjak feleletét: bármily

örömmel tapasztaljuk, hogy mily meglepő széles körben mozog az ifjuság tudása, de az ítélő erő, a folytonos kritika úgy a történeti események tárgyalásánál, mint legnagyobb íróink méltatásánál is hidegen tartja az ifjuság szívét.

Kérdj tőle egy néhány nagy költő remekéből részleteket, alig akad, ki egy-egy költeményt el tudna mondani. Nem az bánt, hogy a verset nem tudja, mert a túlterheléstől félttem a szegény ifju agyát; de ha tűz, ha lélek, ha az érzelem intenzív ereje élne az ifju szivben: a sziv teljeségéből folya a szó.

Javithatatlan idealista vagyok, ha növelésről van szó.

Hiában, a tavasz ontja a virágot, hullatja az első fuvallatra, és mégis csak virágos tavasz ad gazdag termést.

Most, hogy az erdélyi részeken huzamosabban tartózkodtam, a honfi-gond ült megettem.

«Sedet post equitem atra cura», melyről Huratius oly szépen mondja, hogy az ércfalu hájókra is felszáll.

Ugy megérezte a szívem ebben a drága, kedves bércecs hazában, hogy kockán van sok.

Terméketlen indulat az irigység, és jól mondta Varga Gyula egy kis költeményében:

«Nem lehet szeretni a hazát, és
Gyűlölni egymást.»

De azért néma aggodalom fog el, ha kivált az oláhok idegen aspirációktól erőteljesen föllobbanó fajszeretetéét látom.

Fáj, hogy nem értjük egymást; de még jobban fáj, ha látom, hogy ifjainknál az idealizmus ily neme vagy merőben hiányzik, vagy erőtlen. Minket a sovinsztikus lapok ismert eredetű pattogása nem ment meg, csak megtéveszt.

Erős nemzeti szellem, mely az ifju lélek összes tanulmányaiba ereszti gyökerét, a magyar szellem legnemesebb gondolataiból táplálkozik, legdrágább hagyományait örökölte és vérévé tette: ezzel harcoljon a jövő Magyarországnak, mert az igazság úgy is mellettünk van; a haza földje mellettünk szól; e haza minden megszentelt tere ügyünk mellett emeli föl szavát.

De hejh, sok igaz ügy veszett már el az emberiség nagy, egyetemes haladásában.

Az iskola lelke a tanár.

A tanár induljon a nemzeti lélektől ihletett ajakkal a tanszékre és töltsse azt be egészen. Legyen egészen a tanszéké. Tegyenek meg mindent a fentartó testületek, kormány, társadalom, hogy a

tanár nyugodtan élhessen magasztos feladatának; a család-fentartás gondja ne kergesse bele melék-jövedelmek hajhászatába, az anyagi érdek-harc ne vesztegesse meg, ne léhásítsa el szívét. És ez a tanár adja át a maga lelkét az ifjuságnak.

Oh, mily szegényes, hét-kilencszáz forintért dolgoztak az ötvenes és hatvanas évek tanárai és azért minden nemzeti ügyért külön áldoztak, az ifju lelkeket, mint a jövő Magyarország még össze nem tört kincseit, őrizték meg annak a kornak, mely az alkotmányt kivívta és a megújodást eszközölte.

A vallásos hit élt «épen» a lelkekben, mint Arany sóhajtva kívánja vissza magának későbbi napokban.

E hit «túrni és remélni» megtanítá az embereket.

A tanári pálya a türelem és remény gyakorló helye; de itt izmosul a jellem. Erős jellem nélkül, bármily képzett ifju, az első vásárlónak oda adja lelke szűzies ifjuságát, oda adja ideáljait. Pedig ez ideálok a hazaszeretet talajában nőttek föl. Gyémántot ad oda hitvány üvegért, mint a vad ember. És bizony, a finom chic-es ruha alatt a «század végé»-nek olthatatlan szenvedélye a Zola «homme-bête»-je olálkodik.

A jó isten mentse meg ettől az ifjuságot.

Jövő Magyarországnak: nemes ifjuság, őrizd meg tisztán szivedet.

És áldja meg az isten az iskolákat, melyekre e sziv reá van bizva, hogy azt nemes eszményektől ihletve, bocsássa az élet harcába!

Előttünk súlyos küzdelem áll. Az idegen aspirációkat szégyenítse meg a magyar nemzeti génius ereje, hatalma. Hadd, hulljon porba; hadd, törjék szilánkká e hatalom ellen minden.

E géniuszt költözzék a magyar ifjuság szívébe. Isten áldása az iskolákon!

«Oltárai e hazának, hadd, füstölögjenek!»

Hegedüs István.

Nemzeti iskola.

I.

Egyházi életünket a közelebbi időben teljesen az egyházpolitikai kérdések dominálták. Nem csak a világi, hanem az egyházi sajtó is ennek nyitotta meg hasábjait, hogy a maga részéről is hozzá járuljon a kérdésnek minden oldalról való tisztázásához és álláspontja kifejtéséhez. Nem csoda, mert a javaslatok, melyek a közvéleményt a maguk részére lefoglalták, az egyházi életbe annyira bele vágók, s különösen a protestáns egyházakat oly mélyen érintők, hogy nem csak hangzatos jelszó, de valóságossá is lesz az a változás, az a próba, a melyet azok, szentesítást nyervén, előidéznek.

Ennek tulajdonítható az a körülmény, hogy az egyházak veteményes kertjeivel, a népiskolákkal, azoknak helyzetével kevesebbet foglalkoztunk, a mint talán kellett volna, és a mint azok megérdemelték volna. Pedig, népiskoláink életében is éppen olyan fontos átalakulási processzus van folyamatban, mint az egyházi életben. Ezt az átalakulási folyamatot az 1893. évi XXVI-ik törvény-cikk idézte elő, a mely «a községi, valamint a hitfelekezetek által fentartott elemi iskolákban működő tanítók és tanítónők fizetésének rendezéséről» szól. Ezen törvény alapján, számot vetve népiskoláink helyzetével, a fentartó egyházi testületek anyagi erejével, kívánunk egyet-mást elmondani a népiskolákról, különös tekintettel azoknak nemzeti jellegére.

Ugy tetszik, hogy az idézett népiskolai törvénynek kettős intenciója van. Egyfelől, a tanítói fizetések rendezése; másfelől, a népiskoláknak fokozatosan államosítása, s ez által a nemzeti kultúra megteremtése. Oly cél mindkettő, mely előtt, minden józanul gondolkozó, és nemesen érző embernek, a ki tudja méltányolni a munka értékét és tud lelkesedni hazánk szellemi nagyságáért, meg kell hajolnia. Szerettem hinni, hogy a kálvinista magyarság szolgálatában áll mindkét célnak. Hiszen, nincsen felekezet, melynek tanítói nagyobb áldozatokkal szolgálták volna a tanügyet, mint a református tanítói kar: mi ne örvendénk-e tehát azon, ha tanítóink anyagilag kellemesebb helyzetbe jutnak, hogy még nagyobb buzgósággal folytathassák munkáikat? És nincsen felekezet, melynek hívei többet szenvedtek volna hazánk épségének és fenmaradásának megtartása érdekében, mint éppen a kálvinista hitfelekezet: mi ne lelkesednénk-e tehát a nemzeti kulturáért és az ország szellemi felvirágzásáért? Ezt még az ultramontán hazafiság sem foghatja ránk!

Ugyde, bármennyire örvendünk és lelkesedünk is e két magasztos célért, úgy tetszik nekem, hogy örömnünkbe belevegyül egy kis üröm is, s lelkesedésünket lohasztja egy kis akadály is. Ez az üröm-csepp és ez az akadály nem más, mint a felekezeti érdek, a protestáns autonomia. Mert, a közoktatási miniszter, illetve, a magas kormány, midőn segedelmet nyújt a felekezeteknek a tanítói fizetések emelésére és a korpótlékok fedezésére, ugyanakkor jogokat is biztosít magának a megerősítés és előmozdítás terén. Egy szóval, a kedvezményt nem adja ingyen, hanem megköveteli annak az árát is, vagyis, föntartja magának a jogot, hogy az egyházak autonomiájába beleszólhasson. Nevezetesen, a 11-ik paragrafus c) pontja értelmében: «oly tanítói állomások betöltésekor, melyeknél a fizetés kiegészítéséhez az állam 60 frnyi összeget meghaladó pótszegéllyel járul, a tanító alkalmazása a vallás- és közoktatásügyi miniszter jóváhagyásától függ». Ha pedig, az ilyen segélyezett tanítói állásokra «oly egyén választatnék meg (11. §, d) pont) illetőleg, oly egyénnek megválasztása terjesztetnék fel jóváhagyás végett, a ki ellen a vallás- és közoktatási miniszter, törvényen alapuló, vagy állami szempontból kifogást emelhet», más egyén választására szólítja fel a felekezetet, és ha a felszólítás eredménytelen marad: «azon esetben a tanítót, az iskola-fentartó további meghallgatása nélkül, a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki, oly korlátozással, hogy

a kinevezendő tanító azon vallás-felekezethez tartozzék, melynek jellegét az illető iskola viseli». Ugyanily megszorítás van a fegyelmi eseteknél is. Mert itt is, «a 60 frtot meghaladó állami segély mellett alkalmazott hitfelekezeti népiskolai tanító állásából csak oly, az illető hitfelekezeti hatóságok által, saját szabványaik szerint hozott fegyelmi ítélettel mozdítható el, mely ítélet végrehajtás előtt, a vallás- és közoktatási miniszterhez felterjesztetik» és ha az ellen a miniszter kifogást nem emel. Ha a miniszter kifogást emel, új fegyelmi eljárást kell folyamatba indítani, sőt, egyes esetekben, köteles a felekezet, kezdeményezőleg is megindítani a fegyelmi eljárást, a miniszter rendeletére.

Az a kérdés merül fel most, ha vajjon, az állam által nyújtott kedvezmények értéke oly nagy-e, hogy azért megengedjük autonomiánk megcsorbitását; vagy pedig maradjon továbbra is a statusquo, és ne fogadjuk el a nyújtott segélyt, hanem saját erőnken gondoskodjunk népiskoláinknak a törvény-kivánta szükségéről? Megvallom, hogy ez nagyon kényes kérdés. Mert, ha a katolikus egyház még ennél kisebb dolgokban is mereven ragaszkodik dogmáihoz, s hangsúlyozza azoknak sérthetlenségét, hogy fentarthassa egyházának karakterisztikus vonásait: úgy a protestáns egyháznak éppen az autonomia egyik akhillesi sarka, melyet megcsorbitani, abból engedni, nem volna szabad. Ezen épült fel a protestáns egyház egész multja; ebből nőtt ki, mint szőlőtőből, minden szabadszelleme intézmény, a felvilágosodás, a hit és lelkiismeret mezején. Nem kicsiny dolog tehát most arra gondolni, hogy attól megváljunk, vagy csak éppen megcsorbitani is engedjük.

Azonban, ha az autonomia fogalmával tisztába jövünk, és azt a maga valóságában fogjuk fel, s jelezzük azt, hogy mennyi autonomiával birunk az iskolai ügyek terén, rögtön elesik a kérdésnek ilyen merev felállítása, és más szempont alá esik annak elbírálása is. A történelem és jogfejlődés nyomán olyan fogalmat alkottunk az autonomiáról, hogy az kiterjed nem csak az egyéni hitéletre, a vallásos meggyőződés szabad nyilvánulására, hanem magára az egész egyház-szervezetre, ide értve az iskolákat is, mivel azok is egyik hajtása, alkotó eleme a protestántizmusnak. Igen, mert a multban a felekezetek szolgálták a tanügyet és nem az állam; sőt volt idő, midőn a kicsiny protestáns felekezet több iskolát tartott fenn, mint a gazdag katolikus egyház. Az államnak még 1869-ben sincsenek népiskolái, hanem vannak a községeknek és a felekezeteknek. Innen van az, hogy az autonomia fogalmát kiterjesztettük az iskolákra is, és most ragaszkodunk ahhoz. De, ugyancsak a történelem, melyből az autonomiának a főnnebbi fogalmához jutottunk, és maguknak a reformátoroknak, mint a protestáns vallás megteremtőinek munkái, azt is igazolják, hogy az autonomia kezdetben csupán a hitre, a vallásos érzés szabad és független nyilvánulására vonatkozott. A lélek volt lebilincselve, a vallásos érzés volt elfojtva, ezt kellett kiszabadítani és függetlenné tenni a római egyház uralma alól. «A protestántizmus elve, mondja Baur, az alanyiség elve, az öntudatos alany autonomiája.» «Az alanyiságnak, az alany közvetlen vallásos tudata, autonomiájának elve van kifejezve a Luther és a lutheri egyház azon alap-

elvében, mely szerint egyedül a hit üdvözt, így ír egy jeles dogmatikusunk. És éppen, az autonómiának az iskolai ügyekre vonatkozását illetőleg, «eltekintve Luther leveleitől, melyek lelkes felhívások voltak a német nép városai előljáróságaihoz (An die Rathsherren aller Städte deutscher Nation) az elemi és felső iskolázás érdekében, kimondhatjuk, hogy mind ő, mind társai, Melancton, Kálvin, Zwingli, Farel, sat. elsősorban a családfőkhez fordulnak, mert nyilván vallják, hogy a növelés-ügy nem kizárólag az egyház sajátja, hanem a társas életet alkotó összes köröké: a családé, a községé, az államé, az egyházé.» (Felméri.)

Mi tehát az autonómiát pusztán vallásos szempontból fogjuk fel és értjük alatta az egyén hitbeli meggyőződésének szabad és független nyilvánítását, sérthetlenségét és az egyházak szintén vallásos irányu szervezeti jogának szabadságát, önkormányzatát. És e rövid, ha nem is éppen elég szabatos meghatározásban benne rejlik mind az, a mit a protestáns autonómia alatt értenünk kell, melynek birtokában nem szenved csorbát sem az egyéni, sem az egyházi érdek. Heylesen jegyzi meg Szász Béla, hogy «nem minden tartozik az autonómiához, a mit némelyek e címen az állam főhatósága alól kivonni szeretnének. Sub titulo,

autonómia, nem zárkozhatunk el a közérdek követelményeinek teljesítése alól, nem tarthatunk fenn egészségtelen, fölszereletlen iskolákat, nem alkalmazhatunk oklevél-nélküli tanerőket, nem cserélgethetjük belátásunk szerint tantárgyainkat, nem rövidíthetjük kényünkre a tanítás idejét: hanem, tanintézeteink nyilvánosságának érdekében, alkalmazkodnunk kell a törvényhozás által megállapított általános formákhoz.»

Oda konkludálnak tehát eddigi megjegyzéseink, hogy az államsegélynek iskolai célokra való igénybe vétele nem sérti, nem csorbitja meg autonómiánkat; mert, nem is szólva arról, hogy a tulajdonképpeni egyházszervezetet és egyházkormányzást nem is érintik, az egyéni autonómiát az állami segély igénybevétele mellett, sőt népiskoláink államosítása mellett is fentartathatjuk, megvédhetjük. (Hogy miképpen, arról alább lesz szó.) A fő ok tehát, a mely némi aggodalmat okozott, hogy az államsegélytől, illetve, iskoláink államosításától tartozkodjunk, nem rejt veszedelmet magában, míg a többi mellet, de szintén nagyon nyomós okok éppen sürgetik, sőt megkövetelik, hogy népiskolai oktatás-ügyünket gyökeresen reformáljuk és segédkezet nyujtsunk az államnak a nemzeti iskolák és nemzeti kultúra megteremtésének nagy munkájában.

Ezekről lássunk egy másik cikkben.

TÁRCA.

Egyháztörténeti adalékok.

II.

Csengeri István, fogarasi pap, 1668. július 2-től fogva enyedi pap és tanár s esperes levelei Teleki Mihályhoz, Szentpáliné válóperében 1668.

(Vége.)

4. Mert lelkiismeret ellen való dolognak látszik nekünk, Szentírás szerént lenni valamely házasságbeli kötelességnek és hasonló esküvással erősíteni meg annak és mégis világi okra nézve a mellől elállani. Lelkiismeret ellen pedig, kiváltképpen a nyilván Szentírás szerént való igazságokban cselekedni, a tudós theologusok szerént, gradus a Szentlélek ellen való vétekre és nagy bűn a Sz.-írás szerént, mivel a jó lelkiismeretből nem a világi bölcsességgel, hanem az isten kegyelmével jár a keresztyén ember. 2. Kor. I. 12.

5. Mert hitszégés nélkül az a dolog meg nem lehet, igaz lévén és helyes az előbbi esküvés Sz.-írás szerént, és így merő Isten kísértéssel leszen ilyen módon más házasságra való menése annak a becsületes személynek és ebben az Isten áldásának ez tilalmas útra való vonása annál inkább, hogy az első esküvése után teendő hiti ez ellen állandó nem lehet, mert tilalmas az írás szerént. Eccles. V.

6. Megvallom, hogy a lelkiismeret vizsgálók azt mondják, hogy a republikának és magistratusnak igaz és üdvösséges törvénye ellen nem kell megtartani az esküvést és ide számllják a házasságnak is negyedizen tul menése tilalmazását. De itt azt mondom, hogy ebben a hitlésben consentiált az országnak summus magistratusa; más az, hogy mint sok példákat huzhatna ember elő ez országbelieket, az a törvény a nagy rendeknél nem volt ennyiben, ámbár az de-

cretumban legyen, bűn pedig nagy, külsü tekintetre személyválogatónak lenni. Végezetül a törvénynek az okát kell megnézni, a mely itt, ha resolváljuk, a papé, az ő clerussával együtt. Akartam volna, ha kegyelmetekkel egyezhetnék e dologban, de mivel lélekben járó, a mit Isten szerint ítélek jónak, azt kell irnom. Ezek után, a jó Isten gondviselése maradjon kgllddel ma és örökké. Enyeden, 1668. 23. augusti. Kglldnek mint uramnak szeretettel szolgál, Csengeri István, mpr.

III.

Az ur lelki testi áldását kívánom kglldnek szerelmisivel együtt, Kglld. levelét becsülettel vettem, kívánságát értem, de énnékem nyilván édes uram sem annyi tudományom eddig a Sz.-írásból és a magam igaz vallásán levő tudós emberek munkáiból nincsen, sem lelkeim ismeretinek ez iránt annyira való bátorsága, lelkeim szerént irom, ha egyéb nagyobb és írás szerént fundamentumosabb okokat ezen kérdésben nem láthatok, hogy mást ítélhessek, a mint kegyelmednek irtam, melyet minden keresztyéni indulatból és jó lelkiismerettel cselekszem, a mennyire engem az ur kegyelme segít. Senki engemet ez okon nem vádolhat istenesen. Vagy tudta, vagy nem tudta az asszony ő kglme az atyafúságot, elég az, hogy nincs a házasság a Sz.-írás ellen és az özveesküvés Isten törvénye szerint lett. Én theologus vagyok, a Sz.-írásra esküdtem meg, minden keresztyén embernek, másnak is az ő hiti és jó cselekedete regulája, a mit a Sz.-írás lehetetlenségnek nem tanít a hitnek és isten szerént való életnek megkivántatott elkövetésében, én sem merem azt lehetetlenségnek mondani, ha mely tisztességes elméjü, tudományu, szent ajándéku ember jobban és fundamentumosabban látja e dolgot nálamnál s okát mutatja,

melyekre köteles legyen, lelkem ismereti engedni, örömet tanulok, mert a Christus tanítványa vagyok, de lelkem ellen hogy szóljak? Ilyen dolgokban pedig azért is járok én igen tapogatva, mert nagy lelki fájdalommal tapasztaltam nemzetemnek nagy rendiben sokakban (becsülök minden jó jelkiismeretű tisztességes embereket, kik néha tudatlanságból megesnek) hogy vagy irás ellen való dolgokat bátran megcselekesznek s a szegény papokat rántják elő és vagy egy, vagy más szín alatt azokkal megigazittatják magokat és azután még nagy hahotával mondják, hogy legyen a papok lelke rajta. Isten ellen való tudatlanságnak vétket én itt nem látok, mivel a házasság nem ellenkezik az irással. Kglđ és más becsületes nagy rendű ember világi okokra nézve mit vihetne itt erejével véghez? Nincs arról a kérdés, hanem jó lelkiismeretből, Isten ígéje szerint, mit kell itt az ő Felsége akaratjából cselekedni? Mert elmulik e világ, a ki az Isten akaratját cselekeszi pedig, mindörökké megmarad.

Ezek utána, a jó Isten Sz. áldomással teljes gondviselése maradjon kglđdel és a kegyelmedéivel mind örökké.

Enyeden, hirtelen, 1668. 28. aug.

Kglđnek, mint uramnak szeretettel szolgál,

Csengeri István mpr.

Külcim: Tekintetes és nemzeti Teleki Mihály uramnak, máramarosi főispánnak és kővári főkapitánynak, nekem becsületes uramnak és fautoromnak adassék.

Eredetijök: a Teleki levéltárban, 741. sz. a.

III.

Papok hívása és azok válaszai.

1667. május 8. Apafi fejedelem így rendelkezik Telekinek: Nyilván lehet kglđnél, mely igen elfágytak birodalmunkból a tudós lelki tanítók, predikátorok. Egy néhány ekklézsiák most is pap nélkül vannak; a dévait (Szentgyörgyi Dávid) a mint tudja kglđ is, Udvarhelyre kelle collocálnunk (Lásd Prot. Közlöny, 1890. 37. szám), satb. Ennek alapján meghívja Teleki Váralyai Lőrinc és Kapossi Pál szathmári papokat Erdélybe. Az első tagadó választ adott, igen érdekesen és szépen indokolván, miért nem hagyhatja el szathmári papi hivatalát; az utolsó, Kapossi elfogadta.

IV.

Váralyai Lőrinc, szathmári pap, levele Teleki Mihályhoz 1668.

Az ur Istentől kegyelmet és békességet kívánok uram kglđnek s a kglđ szerelmesének.

Nemzeti uram! A kglđ levelét, jóakarátját és én hozzá való jó affectióját, adja Isten, kglđnek, mint uramnak, örvendetes dolgokban szolgálhassam meg. Bizonyára nehéz nekem az, hogy a kglđ intimatioja szerint nem cselekedhetem. Megnyughatik uram kglđ abban, hogyha a magam hasznát nézném, örömet cselekedném, mert a közönségesen kívül is sok magam személyét néző okaim is volnának, a melyekért jobb volna nekem ő magokat szolgálnom, hogy nem mint itt laknom. Örömet is cselekedném, az isten tudja, ha ezek a következő okok engednék.

1. Ennek az Ecclesiának az idegen hatalmas nemzettel dolga mint legyen, kglđ jól tudja. De annál nem kisebb szorongatási vannak a közelebb valóktól (pápasták) és hogy ilyen nyomoruságban az Ecclesiát mind a ketten egyszerre

mind hagyjuk el: bizony, lelkünk ismereti rá nem bocsát bennünket.

Hogy engemet jövő esztendőbeli szolgálatra is megfogadtanak s kezem beadásával köteleztem magamat, s ha már itt hagynám, állhatatlansággal vádoltatnám és a magam hasznának keresésével gyaláznának, melyek nem illenek a predicatori hivatalhoz.

3. Mert nem tudjuk, ha két predicator egyszersmind találnak-e, nem-e? S ha találnak is, az új állapot miatt nem tudhatnák az Ecclesiának nyomoruságát és fogyatkozását s míg magok experientiájával ezekben nem vennék, addig magokat nem accomodálhatnák hasznosan, bár csak oly volna, a ki esztendeig lakott volna közöttük s tudná valamiben állapotjokat, könnyebb volna nekem is itt hagynom.

4. Az idegen nemzetek is, ki tudja, mire magyaráznák ha egyszersmind ketten elmennék.

Kérem azért Nemzeti Uram kglđt, mind a Méltóságos Fejedelemtől ő Nága előtt s mind a Méltóságos Fejedelemtől ő Nága előtt mentségemre legyen. Ha az ur isten éltet, csak jó kívánsággal is megigyekezem kglđnek hálálni. Legyen kglđ az Urnak örökké való jó akaratjában. Datum Szathmár, die 27. nov. 1668. Kglđ szolgálja,

Váralyai Lőrinc, mpr.

sz. eccla predicatora.

Cim: Spectabili ac Generoso Dno. Dno. Michaeli Teleki, etc.

Eredetije a Teleki-levéltárban, 741.

V.

Kaposi Pál, szathmári pap, levele Teleki Mihályhoz, 1668.

Ajánlom kglđnek mint Uramnak alázatos szolgálomást és hogy Isten minden idvességes jókkal áldja kglđt, szivem szerint kívánom.

Nemzeti Vitézlő Teleki Mihály uram! Kglmes Urunk, kgtes asszonyunk ő Nágok méltóságos parancsolatjok mit tartson, értem. Magamat kell mindenekben alkalmaztatnom az ő Nágok resolútiójához. Mivel, hogy pedig beköltöztetésemnek provisioja ő Náguktól kglđre bízott, én is kglđt a szekerek és egyéb alkalmatosságok felől jó idején tudósítani, el nem mulatom. Legyen és maradjon Isten oltalmában a kglđ élete!

Szathmár, anno 1668. 27. nov. Kglđnek igaz szeretettel való ismeretlen jóakarója, Kapossi Pál, mpr.

Külcim: Nemzeti vitézlő Teleki Mihály uramnak, sat.

Teleki levéltárban, 741.

VI.

Apafi gyűlésbe hívója egyházi és iskolai ügyekben 1671.

Michael Apafi, etc.

Spectabilis ac Generose, etc.

Ennyi sok országos gondaink között is szemünk előtt viselvén azt, az mi reánk bizottatott Istennek talentuma szerint, mely nagy kötelességünk legyen az Ecclesiának és Scholának gondviselésére, akarván eziránt való tisztünknek megfelelnünk: concludáltuk magunkban, hogy ad diem tertium proxima futuri mensis octobris Fejérvári városunkban convocaltassuk az keresztyéni vallásunkon lévő minden praedicatori rendeket és azon religion levő keresztyén patronusokat, az enyedi és kolozsvári Collegiumokban levő

professor uramékkal, annak felette marosvásárhelyi, udvarhelyi, kézdivásárhelyi, fogarasi és dévai Scholák mestereivel együtt. Minek okáért kldnek kegyelmesen parancsoljuk az profigált napon és helyen jelen lenni, el ne mulassa, Istent segítségül híván, discursálhassunk és concludálhassunk kegyelme-
metekkel együtt keresztény vallásunknak hasznára és terjedésére; melyre Isten kegyelme-
metekkel együtt segéljen ben-
nünket. Cui secus non facturo gratiose propensi manemus. Datum in Curia nostra Katona, die 1. Septembris. Anno 1671. Apafi, mpr.

Külcim: Spectabili ac Generoso Michaeli Teleki, de Szék, Consiliario ntro intimo, Comiti Comitatum Thordens. et Máramarosiens. Supr. ac arcis nostro Köváriensis districtusque ejusdem Capitaneo supr. fideli nobis sincere dilecto.

Eredetije a gr. Teleki-nemzetség közös levéltárában, M.-Vásárhelytt, Missilisek 450. sz.

Közi: Konc József.

Különfélék.

= **A dr. Kovács Ödön, theol. akad. professzori pályájának huszonötödik évi jubilaris ünnepélyének Meghívóját vettük.** Folyó hó 8. és 9-ik napján rendezik tisztelői, barátai, tanítványai N.-Enyeden. A program nem sokban különbözik az e nemű ünnepélyességektől; de egyszerű, tartalmas, és méltó az ünneplőkhez, és innepelthez. Mi nem lehetünk ott testben, de lélekben egész odaadással csatlakozunk az üdvözlőkhez és őszinte szívvel küldjük jó kívánságainkat ama férfinhoz, ki életének legszebb feléből huszonöt esztendő szentelt annak a pályának, melynek mi is, szerényebb tehetségekkel bár, munkásai vagyunk. Mi helyhez kötöttek, kisebb körben hirdettük amaz örök igazságokat, melyeknek ő professzori kethedrájából tanítványai által szárnyakat adott, hogy birodalmat vegyenek az egész egyházkerületben és váljanak közkinccsivé a köznek, az egyetemeknek. És hogy olvasóink közül avagy csak egyetlenegynek se lehessen oka, hogy minket hypokritasággal gyanúsíthasson, mi őszintén, nyiltan valjuk be azt az ellentétet, mely közöttünk és dr. Kovács Ödön úgy nevezett egyházipolitikai gondolkozása, és működése közt fennállott évtizedek óta; tán ellenfelek lehettünk, de ellenségek nem, s éppen ezért, tudományos téren való munkálkodása iránt nagyra-
becsülésünk nem állott hátrább senkiénél soha. Sőt, mert tudjuk, mit teszen egy eszme szolgálatában állani, azért lelkesedni, tán még jobban tudjuk honorálni Kovács Ödönben azt a férfit, ki sok álmatlan éjszakát töltött el velőt-kiszárasztó ébren-létben; életet megrövidítő tünődésben. Hisszük, hogy örömmel gondol vissza e negyed-század megfeszített munkálkodására, mert lélekismerete meg kell hogy nyugtassa, hogy munkálkodása nem volt hiában való, holott egyházkerületünkben egy pár száz lelkipásztor gondol rá e szép napon hálával és kegyelettel. E napnak verőfénye kíséje még hosszan szép pályáján. Egy negyedszázad a szellemi erőtfeszítő munkában sok, olykor tán megpihenésre is gondol; de mi őszintén óhajtjuk, hogy ez későn következék be és

a neki adott talentumokkal érjen egy újabb huszonöt esztendő, arany-lakodalmát a tudomány isten-asszonyával. Ad multos annos!

= **A szászvárosi Kuun-kollégium** előljárósága folyó hó 4-én nyitotta meg az iskolai évet, mely alkalommal két új tanár, Halmágyi Antal és dr. Dózsa József tartotta meg beköszöntőjét. Azt hisszük, hogy mindez a maga módja szerint ment végbe, jól és szépen. Nem mindenütt ismerjük a helyi viszonyokat, de újnak tetszett előttünk, hogy az ünnepélyt délután egy órakor díszebéd zárta be a város egyik közhelyiségében; egy teríték ára két forint volt és a résztvevők szept. 2-ig előjegyezheték magukat. Ugy véljük, hogy e lakoma barátságos összejövetelnek tekinthető, melyben résztvettek a város előkelői, az intézet jóakarói, szülők, és a tanárok és célja az volt, hogy az összeműködés gondolatát megpecsételjék. Kétségen kívül, sok út viszen Rómába; és egy jól megterített asztal mellett igen sok jó dolog született meg már s lett áldást adó forrásává a nemes eszméknek és lendületet adott az egy célra törekvésnek. Ilyen szempontból véve föl e banquetet, szerencsés kezdeményezésnek tekintjük.

= **Az «Órálló» tehát újra megindult** szept. 1-én. Annyiszor ajánlottuk és annyszor foglalkoztunk e derék lappal, hogy most ismételen csak felhívjuk olvasóink figyelmét, hogy azt pártolni, és körükben a lehetőleg terjeszteni sziveskedjenek.

= **Zih Lajos, békés-sz.-andrásai néptanító** »Népszerű Egészségtan« című művecskéjét, melyről a sajtó bírálata kedvezően nyilatkozott, népiskolai tankönyvül ismételen ajánljuk az illetők figyelmébe. Most a negyedik kiadást rendezti a szerző sajtó alá. Ára példányonként 18 kr. de ha tíz példánynál többet rendel meg valaki, darabját 16 $\frac{1}{2}$ krajcárba számítja a szerző. Az egészség mindenkinek becses, annak megőrzése mindenki előtt fontos: de népünknek annak megbecsülésére tanítani, több a geometriánál, vagy a metafizikánál.

= **Viski Zsigmond, k.-sz.-király-zentelki pap** aának haláláról vesszük a szomorú hirt. Nem volt hegyen épített város; pályáján nem tekintett kancsal szemekkel a bujdosó csillagok fénye felé: megelégedett volt abban a körben, a hová elhivatott, és szolgált hiven, és igazán a nekie adott talentumokkal szép egyházközsége javára, előremenetelére. Ártatlan, tiszta kedélyű, majdnem naiv volt, mint egy gyermek és igazságot szerető, becsületes, mint egy valódi filozófus. Barátai, ismerősei és kétségen kívül egyháza is mély bánattal és igaz részvétellel gyászolja meg kora elvesztését. Nyugodjék csendesen!

= **A Hornyánszky Viktor-féle cég** a következő könyveket küldte be szerkesztőségünkhez: »Protestáns árvaházi képes Naptár, 1895«-re, ára 30 kr. Szabó Aladár »Lelki harmat«, ára kötve, 1 frt. Jámbor Lajos »Jézus élete«, ára kötve, 60 kr. »Jones Mária, a walesi leány«, ára kötve, 60 kr. »Buzgóság szárnyai«, ára kötve 30 kr. »Koszorú«, I—X. füzet, áruk füzetenként 4—6 kr. Ugyancsak Hornyánszky ajánlatot tesz, hogy ezekből, valamint zsoltár- és imakönyv kiadványaiból bizományba is küld le példányokat bérmentve, utólagos elszámolás mellett 1895. márc. 19-ig, ha valaki ez iránt hozzá folyamodik.

HIVATALOS RÉSZ.

1041—1894.

KÖRLEVÉL,

az erdélyi ev ref. egyházkerület espereseihez, a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek papjaihoz, és a kollégiumok igazgatóihoz.

Fölvivom címzetteket, hogy az 1895-ik évre szerkesztendő Névkönyv összeállításához szükséges adatokat. f. é. október hó 5-ére mulhatatlanul küldjék be hozzám. Utasítom egyszerűsággal nevezett fiait, hogy azok összegyűjtését, illetőleg, összeállítását, még az eddiginél is körültekintőbb,

alaposabb és gondosabb módon végezzék, és végre, hogy a Névkönyv könnyebb használhatósága, s egyöntetűsége végett, szorosán alkalmazkodjanak az adatoknak következő módon leendő felsorolásához

1. Egyházmegyék et illető adatok:

N—i egyházmegye (t. i. az egyhm. neve).

(Fekszik: X, Y, Z megyék területén.)

Ebben az egyházmegyében van:

— anya, — társ, — leány, — főkegyházközség, — körlelkésztség, — diaspora.

— rendes lelkész (körlelkész közülök —), — helyettes, — segéd (rendes és rendelkezés alatt álló) segédlelkész —, (s.-lelkészi) állomás üres.

— rendes lelkész, körlelkész, helyettes, vagy segédlelkész, egyszersmind mint tanító is működik, s így lelkész-tanító van —.

— nyugalmazott lelkész, — lelkész-özvegy, — kiskorú lelkész-árva (nemük szerint)

— egyházközségben van — templom.

— önálló felekezeti, — állami, községi, vagy más külső segélylyel fenntartott felekezeti jellegű iskola és kisdédóvó; s továbbá, tisztán állami, vagy községi iskola és kisdédóvó.

— felekezeti tanító (tanítónő), — kántor, (— énekvezértanító. — kíségető [segéd] tanító. [nő], — levita-tanító, — énekvezér, — tanítói (tanítónői, segéd-tanítói, s.-tanítónői, levita-tanítói, énekvezéri állomás üres).

— nyugalmazott tanító, — tanító-özvegy, — tanító árva (nemük szerint).

Született: fiú —, leány —, összesen —, (több, esetleg kevesebb, mint az azt megelőző évben nem szerint és összesen —). Meghalt — (nemük szerint és összesen.) Vallás-változtatás folytán hozzánk ájtott (melyik felekezetből, hány, nemük szerint) —, tőlünk kitért (nemük szerint) Házasságra lépett — pár; és pedig egyező vallású —, vegyes vallású —. Elvált — pár. Konfirmált (nemük szerint és összesen —).

Tanköteles van 6—12 évig —; 13—15 évig — (nemük szerint), összesen —.

Tanul: 6—12 évig —; 13—15 évig — (nemük szerint), összesen —

Lélekszám: (nem szerint és összesen —.

Jegyzés: A népingás adatai a megelőző évi adatokkal összehasonlíthatók, hogy az apadás vagy szaporulat kitűnethető legyen s ez az eljárás követendő nem csak az egyházmegyei, hanem az egyházközségek népingási adatainak összeírásánál is.

B) Az egyházmegye hivatalnokai:

Főgondnok (esetleg több) (név, polgári állás, hivatali éveinek száma (hiv. év jelzendő). Lakhely, (utca, városrész, hsz.) U. p.

Algondnok (esetleg több): adatokat illetőleg lásd főgondnokot.

Esperes: (neve, hivatali éveinek száma [hiv. év.], hová való lelkész, u. p.)

Jegyző: (fő-, aljegyző).

Közügyigazgató.

Közpénztáros.

Számvevő (esetleg, a számvevőszék).

Tanügyi előadó (esetleg, a tanügyi bizottság).

Könyvtáros.

Levéltáros.

Nyomatatványkezelő.

Ügyvéd.

A szükségelt adatokra nézve lásd a már felemlített hivatalos személyek adatait.

C) Egyházmegyei intézmények, egyesületek.

Egyházmegyei tanács: — — sat.

Egyházmegyei köztörvényszék: — — sat.

Egyházmegyei házassági törvényszék

a) Hivatalnokok (elnök, alelnök, sat.)

b) Tagok. (Bírák.)

α) Világiak.

β) Egyháziak.

Névszerint felsorolandók az egyházmegyei tanácsnál és köztörvényszéknél is.

Lelkész-jelölő bizottság.

Lelkészi értekezlet (az egyházmegye területén hány körileg fiók-kör működik).

Fenáll 18— óta; tagja —, lelkész.

Hivatalnokok, s az értekezlet beléletére, illetőleg, működésére vonatkozó főbb adatok.

Lelkészi özvegyárvai gyámintézet. Hivatalnokai — sat.

Fenáll: — óta. Tagja — lelkész, — lelkészi jelleggel bíró tanár, sat. Hány özvegyet és árvát segélyez, s minő arányban. Az osztalék mennyisége. Tagsági díj.

Költségvetés, kiadási, s bevételi főösszege. Vagyoni állapot összértéke az 18— évben.

Tanítói értekezlet, vagy az egyházmegye kebelében alakult, de itt fel nem sorolt esetleges intézmény.

Egyházkerületi képviselők:

a) Hivataluknál fogva.

b) Választás folytán, s mindkét cím alatt megkülönböztetendők α) világiak, β) egyháziak.

Egyházközségekről:

Az egyházközség neve. (Melyik megye, törvényhatósági járás. Utolsó posta [u. p.], vasúti állomás [uvá], távirati állomás [utá.]). I. II. III. IV. oszt.

Lelkész (l.), esetleg helyettes lelkész (h. l.), segéd-lelkész (rendes, vagy rendelkezés alatti), (s.-l.) neve, születési éve (sz. é.), lelkészi hivataloskodásának ideje (hiv. é.). Ha lelkész-tanító (l.-t.), ha segédlelkész-tanító van, sl.-t. jelzendő.

Tanító (nő) (t.), kántor-tanító (k.-t.), (segéd-tanító, nő [s.-t.]), ének-vezér (én.-v.), neve, születési éve, hiv. éve.)

Esetlegesen feljegyzendő, ha nyugalmazott lelkész, vagy tanító, vagy levita van; lelkész, özvegy és kiskorú árvákkal együtt.

Templom, torony, harang van?

Iskola felekezeti (isk. fel.), megjegyzendő, ha állam, vagy más külső segély foly be annak fenntartására, s annak összege (isk. közs., isk. áll.), s beirandó, ha az egyházközség járul valamelyes összegig azok fenntartásához. Kisdédóvó. Az iskola hány osztályu, fiu, leány, vagy vegyes népiskola.

A népingást, tanköteleseket, tanítókat, esketett párokat, és konfirmált ifjakat illetőleg, az egyházmegyét illető adatok felsorolása tartandó szem előtt.

Az egyházközség évi költségvetésének főösszegei.

Leány-, fiók-egyházközségek, diaszporák. Az adatokat illetőleg az egyházközség idevágó adatainak sorrendje, s jegyzéke veendő figyelembe.

3. A püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségeknél:

Az egyházközség neve. (Megye, törvényhatósági járás, u. p. uvá. utá.) I. II. III. IV

Népingást, tanköteleseket, esketett párokat, konfirmáltakat, sat. illetőleg, az egyházmegyét illető adatok felsorolásának módja veendő itt is figyelembe.

Egyházi hivatalos személyzet:

Főgondnok, név, polgári állása, lakás (utca, városrész). Algondnok: lásd főgondnok adatait.

Rendes lelkész (esetleg több) adataikat illetőleg lásd az egyházközség lelkészeinek adatait.

Segéd-lelkész (rendes, rendelkezés alatti).

Ének-vezér (énekvezér-tanító) neve, sat.

Kebli-gondnok.

Jegyző.

Pénztáros.

Számvevő.

Jogtanácsos (ügyvéd).

Gazdagondnok, sat. hivatalos személyzet felsorolandó névszerint, s adataikat illetőleg lásd az előbb előforduló hivatalos személyekét.

Az egyházközség évi költségvetésének végösszegei.

Felekezeti iskolák:

Fiú-iskola —, tanulók száma —, tanítók —.

Leány-iskola —, tanulók száma, tanítónők. —

Nem felekezeti iskolába járó ref. tanuló —.) községi iskolába — polgári, stb. iskolába jár —.

Megjegyzések:

Leány, egyház, fiók-egyházközségek, diaszporák, melyeknek adatai mind az előbbiektől mintájára sorolandók fel, meg-

jegyzvén, ha iskola nincs, tanköteleseik hová járnak iskolába.

Tanintézeteknél:

az adatok az előbbi évek adataival egyezőleg azok mintájára küldendők be.

Fölhivom továbbá címzetek figyelmét a következőkre is:

Az egyházmegyék és egyházközségek népingásadatainak megállapításában, különös gondot fordítsanak a lélekszám, születések, tankötelesek s általában az ott jelzett adatok pontos és figyelmes feltüntetésére, a család, illetőleg, anyakönyvi bejegyzések után mutatván ki azokat.

Diasporák is, ha csak egy lelket is számlálnak, felveendő.

Az ahoz alkalmazkodás végett fönnebb feltüntetett tájékoztató kimutatás vázlatában jelzett adatsoroknak megfelelő adatokon kívül, egyéb felesleges megjegyzések kerülendők, azonban mindenütt, de különösen, ha a püsp. vizsgálat alatt álló egyházközségeknél, a helyi szükség által igényelt oly hivatalok vannak, melyek feltüntetve itt nincsenek, természetesen bevezetendők.

A mely egyházközségben iskola nincs, is k. n. i. n. c. s. jelzendő.

Gond fordítandó az utolsó posták, vasuti és távirati állomások, nem különben a megye és járás pontos feltüntetésére.

A hol körlelkészség van, az egyházközség neve után körlelkészség I. II. III. IV. oszt. s hol az egyházközségek társultak, társegyházközségek jegyzendők, s az adatok egyfelől az egyes körlelkészség, illetőleg, társegyházközség területéről, de külön-külön is feltüntetendők.

Kolozsvárt, 1894. szept. 4. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1038—1894. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a sepsiszentgyörgyi ev. ref. egyházközségi segédlelkészi állomására, ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: 1. 400 frt. havi előleges részletekben, az egyház pénztárából fizetve. 2. 100 frt. a polg. fiúiskola gondnokságának pénztárából, havi utólagos részletekben fizetve. 3. Stóla: 50—100 frt. 4. Egy szobából álló, tisztességes lakás.

A kinevezendő s. lelkész kötelessége:

1. A szükséghez képest, minden papi teendő végzése.
2. A különböző iskolákban heti 10—12 óra vallásitanítás és irodai teendők.

Folyamodványok f. hó 20-ig hozzám küldendők.

Kolozsvárt, 1894. szept. 4-én. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1043—1894. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi evang. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett iklandkaáli egyházközség papi állomás, a mélt. Igazg.-Tanács 2042—1894. szám alatt megadott engedélye alapján, ezennel köröztetik.

Javadalom: tisztességes lakás, gazdasági épületeken és kerten kívül, egyházhatósági becslés szerint, kepe, kanonika-porción és pénzben, 322 frt. 18 kr. (Kézpénz 83 frt. 95 kr.)

A folyamodványok folyó év oktbr. hó 1-ig nt. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők Lukafalvára, u. p. Nyárádtó.

Kolozsvárt, 1894. szept. 4. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1047—1894. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett bögyözi egyházközség énekvezértanítói állomására, ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: egyházhatósági becslés szerint gazdasági épületekkel ellátott lakáson kívül, 243 frt. 97 kr. értékű kepe és kanonika-porción haszonélvezete. Kötelességei: a rendes énekvezéri teendőkön kívül, az egyházi dalárda ve-

zetése, segédkezés a gyermek-istentiszteleteknél, és téli felolvasásoknál; mindkét iskolában az egyházi ének tanítása, az egyházközség jegyzőségének viselése. Köteles továbbá, énekvezéri javadalmának 6 százalékát és az évi díjat, a gyámintézet javára fizetni. Csak okleveles énekvezér-tanítók foglyamodhatnak, mivel a megválasztandó másodtanítóul fog alkalmaztatni a községi iskolánál, 200 frt. javadalommal.

Pályázati határnap f. évi szept. 25. Folyamodványok nt. Menyhárt András, esperes aához, küldendők Kecsetbe u. p. Székely-Udvarhely.

Kolozsvárt, 1894. szept. 4. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1042—1894. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a görgényi egyházmegyébe kebelezett kisfülpösi egyházközség pap-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: tisztességes lakás, melléképületekkel és kerttel, egyházhatósági becslés szerint, 351 frt. 53 kr. melyből 18 hold 1101 négyszögöl föld jövedelme, az egyház által fizetett adóval, 35 frt. 24 kr.; pénz 52 frt. 34 kr.; munkatét természetben 26 frt. 78 kr.; a többi a természetben fizetett kepe értéke. Ha a paptanítói állomás továbbra is fentartatik s a tanítói fizetés, a mi 80 frt. 81 kr-ra van felvéve, 300 frt-ra kiegészítettik, kilátás van még 219 frt. 19 kr. fizetés-emelésre.

Pályázati határnap: folyó évi október 1. Folyamodványok: nt. Lénárt József, esperes aához, Magyaróra, u. p. Disznajó, küldendők.

Kolozsvárt, 1894. szept. 4. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1044—1894. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi evang. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett májai egyházközség énekvezér-tanítói állomása ezennel köröztetik.

Javadalom: tisztességes lakás, gazdasági épületeken és kerten kívül, kepe, kanonika-porción és pénzben, egyházhatósági becslés szerint, 172 forint, 24 krajcár.

Pályázati határnap: folyó év oktbr. 1. A folyamodványok nt. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők Lukafalvára, u. p. Nyárádtó.

Kolozsvárt, 1894. szept. 4. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1045—1894. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi evang. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett szövérdi egyházközség énekvezértanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakás, gazdasági épületeken és kerten kívül, kepe, kanonika-porción tiszta jövedelmében és kézpénzben 213 frt 4 kr. egyházhatósági becslés szerint.

Pályázati határnap: folyó év oktbr. hó 1. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők Lukafalvára, u. p. Nyárádtó.

Kolozsvárt, 1894. szept. 4. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1046—1894. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi evang. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett csókai egyházközség énekvezértanítói állomása ezennel köröztetik.

Javadalom: tisztességes lakás, gazdasági épületeken és kerten kívül, kepe, kanonika-porción tiszta jövedelmében és pénzben: 149 frt. 77 kr. egyházhatósági becslés szerint.

Pályázati határnap: folyó év oktbr. hó 1. A folyamodványok nt. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők Lukafalvára, u. p. Nyárádtó.

Kolozsvárt, 1894. szept. 4. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIV. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1894. Szeptember 13.

37. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Az erdélyi ev. ref. «Egyházkerületi Papi Értekezlet»

Marosvásárhely szabad kir. városában folyó évi szeptember 30.
és október 1-én tartandó első, tiszt-választó gyűlésének

Programmja.

Szeptember 29-én.

Megérkezés Maros-Vásárhelyre. Fogadtatás.
Elszállásolás.

2. Estve 7 órakor: ismerkedési estély.

Szeptember 30-án.

3. Dél előtt fél tíz órakor isten-tisztelet, a kö-
vetkező sorrenddel:

a) Invokáció.

b) A gyülekezet éneke.

c) A dalkör éneke.

d) Ima. Tartja: Szász Domokos, püspök aa.

e) A dalkör éneke.

f) Egyházi beszéd. Tartja: Szász Gerő, es-
peres, egyházkerületi jegyző, aa.

g) A gyülekezet éneke.

4. Istentisztelet után, főtiszteletü püspök aa.
mint örökös tiszteletbeli elnök vezetése alatt, az
első ülés.

5. Az ideiglenes jegyző jelentése.

6. Az Értekezlet tisztikarának megválasztása.

7. Ülés után, tisztelgés püspök aa.-nál és az
Értekezlet megválasztott elnökénél.

8. Délután 2 órakor diszebed.

9. Este fél nyolckor: koncert.

Október 1-én.

10. Dél előtt tíz órakor a várbeli templomban a
megválasztott tisztikar elfoglalja helyét, és az elnök
az ülést megnyitván, kezdődnek a felolvasások.

a) *Helyzet-változások.* Dr. Kolosvári Sándor,
egyetemi tanár, egyházkerületi elnök-helyettes.

e) *Emlékezés Benkő Fózsefre.* Sylvester Do-
mokos, szászvárosi első-pap.

c) *A zsoltár fordításokról.* Szabolcska Mihály,
felfalusi pap.

d) *Új helyzetünkben.* Molnár Albert, maros-
vásárhelyi pap.

e) *A hitel-szövetkezetekről.* Dr. Gidófalvi Ist-
ván, királyi közjegyző, algondnok a görgényi egy-
házmegyében.

f) *A lelkipásztorkodás köréből.* Benedek Dé-
nes, makfalvi pap.

11. A felolvasó ülés bezárása.

A felolvasások előtt a maros-vásárhelyi dal-
kör énekelni fog.

Kolozsvártt, szept. 10. 1894.

Bartók Jenő,
ideigl. jegyző.

Szász Gerő,
ideigl. elnök.

Kapunyitás előtt.

Eddig beszéltünk.

Mint a kalászt a szérün, forgattuk az eszmét:
vajjon, van-e benne mag? Hánytuk-vetettük, mint
a ki kútat ás: fogunk-e találni forrást, mely üde
csöppjeivel enyhítse szomjuságunkat? Voltak, a
kik aggodalommal, kételkedéssel fogadták e tö-
rekvést; kicsiny hitüsséggel kétségbe vonták a le-
hető jó eredményt; bizalmatlanságukkal lehúteni,
megkisértették a gyengébbeket; elhatározásra nem
érelődött meg lelkükben az akarat; tán, lesték
is, várták is, hogy mikor pukkan szét a hólyag,
és egy eredmény nélkül való kísérlettel többet
tehetnek ama raktárba, mely kérlelhetetlenül ki-
gúnyolja az idális törekvéseket.

Nem vádkint hozzuk fel ezeket. Dehogy aka-
runk rekriminálni most, midőn mindenkit meg-
nyerni ohajtunk! Dehogy hibáztatjuk azokat, kik
hideg megfontolással mérlegelik az okokat, az
eszközöket és csak akkor lépnek a cselekvés
terére, mikor biztosak a biztos eredmény felől!
Ám, hol van az az emberi bölcsesség, mely min-
den kockázat nélkül és biztosan indulhat meg
egy föltett cél felé, melyet gondosan eltakar a
jövendő saisi fátyola? A szántóvető egyszerű mun-
kájától a birodalmak megalkotásáig mutasson fel
valaki nekünk egyetlen alkotást, mely olyan biz-
tosan kiszámítható, mint a matheziis tantételei.
Bizonyára, találni nem fog.

És ha mégis akadna? Az csak az értelmi,
szellemi, az erkölcsi világban lehetséges. Mert
ennek a világnak fegyverei nincsenek alávetve

az idők változásainak; nem engedelmeskednek a mulandóság törvényeinek. Az erkölcsi világ öncél, és ez örökkévaló, elromolhatatlan, mint a lélek, a melyből származik; mint az isten, kinek dicsőségét hirdeti. És ennek a magasztos célnak szolgálatára, legalább is első sorban, nem földi, nem anyagi, nem testi fegyverek szükségesek. A ki testi fegyvertel hadakozik, fegyver által vész el. A ki szelet vet, vihart arat. A mi fegyvereink egészen mások. A mi fegyvereink nem vernek le senkit, fölemelnek mindenkit. Fájdalmat nem okoznak sehol, gyógyítanak mindenütt. A mi fegyvereink: lobogó lelkesedés, erős akarat, az igazság szeretete, a szépnek és jónak terjesztése, isten országának diadalmába vetett rendületlen bizodalom és megállani szilárdan azon az alapon, a mely egyszer felvettett, és a mely nem lehet más, mint az ur Jézus-Krisztus. A mi textusunk nem lehet más, mint ez «te jössz én reám fegyverrel, dárdával és paizszsal de én megyek te reád a seregek urának, és az Izrael népe istenének nevével!» Mert az előttünk álló jövődönnek jelei oly korszak közeledését sejtetik; egy oly harcnak képét tárják lelki szemeink elébe, hogy abban vitézkedni, diadalomra jutni, földi fegyverekkel, nyers erőszakkal nem lehet. Győzedelemre csak annak lehet kilátása, ki filozófus szemmel felfogva az idők jeleit, apostoli szilárdsággal, elszánt buzgósággal és élő hittel annak a tüneménynek akar eleget tenni, melyet az előhaladott civilizáció immár kifejtett a tömegekben is, és a melynek neve: lelki szükség.

A lelki szükségek milliófélék lehetnek, és mi nem is szólunk az individuális megnyilatkozásokról. Arról a lelki szükségről szólunk, mely abban nyeri betetőzését, hogy minden lelkek új időket várnak. Sokan a gondolat erejével konstruálják meg e jövődő képét; némelyek a sejtelem homályában tapogatóznak; mások az ösztönök biztosságával mélyednek el azokba, a miket ohajtanak; a tömegek, mondjuk, a ma élő ember egy hatodik érzéket szerzett, melyet előre nyujtogat, mint a csiga szarvait és azzal már észrevette, sőt biztosra veszi azokat, a melyek elkövetkezendők a politikában, a tudományban, iparban, művészetben, a társadalom átalakulásában, szóval, mindenben; kivéve a vallást, mely változhatatlan, örök emberi, örök lelki szükség.

Ám, az istenről, és az isteni dolgokról való fogalmak is folyton előre haladnak, fejlődnek, tökéletesednek. A vallás változhatatlan, örök szük-

ség, de annak megnyilatkozása, külső jelenségei, intézményei éppen úgy alá vannak vetve az evolúció törvényének, mint az elhintett mag, mely csirába szökken, virágot hajt, hogy meghozhassa az érett kalászokat. Ki nem veszi észre, ki nem látja, hogy az új idők szelleme a templomok ajtait döngeti? Ki nem tapasztalja, hogy a tudományok előhaladása által (a mint a sötétségben oláikodók nevezik) pogánynak nevelt mái nemzedék nem csak gúnyosan elutasítja magától az örökkévalóknak hirdetett némely dogmákat, de hajlandó összetörni a régi formákat, és kihívó daccal hivalkodik az eretnokség címével?

Mélyen meg vagyunk győződve, hogy mindezek nem fognak ártani magának a vallásnak. Vajjon, nem fognak-e ártani a vallásosságnak? És midőn a tömegeknél e tekintetben is észlelni lehet a vágyakozást egy más, valami újabb után, mely még most csak homályos vonalakban, tán az elmúltak, az eddigiek iránt való közönyösségben nyilvánul; majd, midőn a tömegek az állami intézményekben is ha biztatást nem, de korlátozást sem fognak találni: vajjon, nem fogják-e ezek előidézni azokat a felfordult állapotokat melyek az erkölcsi világrend érdekében károsak lesznek és a melyek elkerülhetők lettek volna, ha jobban vigyáznak azok, kik az őrizettel meg voltak bizva?

Nem akkor kell építeni a gátakat, midőn a romboló ár mindent elsodort. Ha a fergeteg végig separt és ledöntötte a hajlékot, annak már nincs szüksége támaszra, oltalomra. Felnőtt embert nem lehet gyermek-ruhába bujdatni. Az új nemzedéket nem lehet kényszeríteni, hogy az ősök szavára esküdjék. A gyermeket tejnek itálával kell táplálni; a férfit keményebb eledellel.

Azt akarjuk mondani: ha az állami intézmények, a társadalmi átalakulások feltétlenül követik a közszükség kielégítését; ha az emberi szellem lelkesedésének egész teljességével oda áll és felajánlja jó szolgálatait e felséges célra: hát, ha az egyházi, a vallásos-erkölcsi életnek felszínén kezderék mutatkozni ilyen jelenségek, nem kötelesség-e, a felelősség teljes tudatában, azokat a szükségeket megfigyelni, helyes irányba terelni, kielégíteni és ha netalán betegségek volnának, mindent a lehető legjobb móddal meggyógyítani?

A protestánsizmus öröktől fogva való, mindörökké tartó elv. Mennyei kijelentés. Ha valami, annak igazságai csálhatatlanok. Jótéteménye az emberiségnek. Magyarországnak is. Mert a pro-

testántizmus feloldotta az evangyeliom szárnyait; széttörte a gondolatra vert bilincseket és visszaadta az emberi méltóságot a hitre tartozó dolgoknak, a lelkiismeretnek szabadságában. A keresztyénséget visszavitte azokra az alapokra, melyeken az első egyházak alapítottak és a melyeknek fundatorai nem metafizikát tanító doktorok voltak, hanem egyszerű halászok, vámszedők, tele az új világosság átható erejével, az élő hit égbe szárnyalásával, az atyafiságos közösség önfeláldozó szeretetével és a kiket «apostolok» megtisztelő címével illetett a szeretet, és a hála, és a világtörténet.

Mint a napnak sugarai milliárd évek óta ugyanazok voltak és maradnak: az első keresztyén egyházak és az első protestáns gyülekezetek is ugyanazon örök-emberi törvényeken és lelki szükségek kielégítésén épültek fel. S midőn ez repedéseket kapott, és midőn inogni kezdett: kik a megújításra, az építésre vetették kezüket, csak ismét találkoztak. Az évezredek, az évszázadok meg nem oszthatták az isten szellemét, és lett új ég és új föld, és «eljön az óra, és az most vagyon, mikor az igaz imádók imádják az atyát lélekben és igazságban.» (Jan. 4. 23.)

Bizony, eljön az idő; sőt már itt vagyon!

Nem halljátok azokat a hangokat, melyek a lélek szükségeinek viszhangjai? Nem látjátok az állam lázas munkálkodását, mely egyetlen lépéssel elmaradni, nem akar, és az előhaladni-akarárs becsvágyával tör előre? Nem veszitek észre azt a rohamos fejlődést, melylyel a tudomány néhány évtized alatt évszázadokat terít be a feledés mohával? Nem halljátok-e a földindulás rettenetes moráját, mely romjai alá temeti az ó-világot, hogy helyet adjon egy újnak, egy szebbnek?

Maradhatunk-e még tovább is a szokás által szentesített, de az idők szelleme által rég tulhaladott formák között? Elégségesek-e azok az eszközök, melyekkel ős-atyáink a maguk idejében derekasan betöltötték ugyan hivatásukat, de a melyek ma már, mint az ó-tömlők az új bornak, megfelelni, nem képesek? Járhatunk-e falákkal, midőn a gondolat-sebességével röpitnek a gőz, és villany szárnyai? Nem féltitek a rátok bizott örökséget? És ha féltitek: nem tartjátok-e lelkiismeretbeli kötelességnek, munkálkodni érte; ha kell, elsóhajtván: «Acheronta movebo!»

Nem-nem! Isten segedelmébe vetett reménységgel, élő hittel, erős akarattal, őszinte lelkességgel vessük munkára kezeinket.

Vettétek a Meghívót, ma olvashatjátok a Programmot. Egy néhány buzgó ember, ki önzés-telenül viraszt evangyeliom szerint reformált Anyaszentegyházunk sorsa, az erdélyi részek magyarsága több, mint felének jövendője felett. Csodálat ne várjon senki. Érezze mindenki az együvé tartozás szükségét. Jertek, szorítsunk kezét, és ebben a kézszorításban tegyünk fogadást, hogy érzelmeink, gondolataink, istentől nyert talentumaink anyaszentegyházunké, hazánké, isten országáé, melynek fundamentoma: felvilágosodás, szabadság, igazság, béke és szeretet.

Eddig beszéltünk. Most cselekedjünk; mert az idő itt vagyon

Szász Gerő.

Nemzeti iskola.

II.

Már az előzmények folytán sem haboztunk kimondani, hogy az iskola-ügy nem csupán az egyházak ügye, és a közmivelődés előmozdítása nem kizárólag a felekezetek érdeke, hanem egyenesen állami feladat, hogy az állam-polgárok, tartozzanak bármely felekezethez, birtokába jussanak a felvilágosodásnak, a tudásnak, s legyenek olyan intézetek, melyek csakis nemzeti szellemben nővelnek, nemzeti érzületet csepegtetnek az ifjúság lelkébe. Annyira nem ütközik ez az autonomiába, hogy már eddig is nagy mértékben érvényesült ezen elv, úgy az elemi, mint a felsőbb oktatás terén, a nélkül azonban, hogy ebben fölfigyázó hatóságaink sérelmet láttak volna, sőt maguk igyekeztek lendíteni ez által növelés-ügyünkön. Látjuk ugyanis, hogy az állam törvényt hoz a közoktatásról, megszabja a maga felfogása szerinti helyes mértéket, hogy mikint folyjon, a tanítás, a növelés úgy az alsóbb, mint a közép- és felsőbb iskolákban. Nekünk meg azt mondja: te, felekezet, alkalmazkodj az országos törvényhez, különben, ha iskolád nem üti meg a mértéket, elvonom tőled a nyilvánossági jogot. Ime, az állami hatalom a növelés-ügy terén.

Mit tesz már most ezen állami hatalommal szemben a felekezet? Két út áll előtte. Vagy azt mondja, hogy fölszerelem és beállítom iskolámat úgy, mint az állami törvény kívánja, és ekkor a dolog rendben van, nem szenved csorbát az autonomia, de még mindig megmarad az állam felügyeleti és ellenőrzési joga, tehát egy oly hatalom, a melynél fogva mindig belénk köthet; vagy pedig azt feleli, hogy én képtelen vagyok arra, hogy magamat a telállított mértékhez alkalmazzam, és igénybe veszi az állami segílyt, vagy éppen egészen átadja iskoláját az államnak.

Mi, reformátusok, a kínálkozó két út közül melyiket választottuk eddig, s melyiket fogjuk választani ezután? Csak éppen most folyt le a tanítói fizetéseknek, a fent említett törvény-szerinti, hivatalos bevallása, és az eredmény, bár mindenik traktust nem ismerjük, de a legtöbbször mégis az, hogy egy egyházmegyében alig volt két-három egyház, hol a tanítói fizetés legalább szűkösen megütötte volna a törvényszabta minimumot, míg a

többinél azon alól maradt, és az ezen alól-maradottak között ismét alig találkozott kettő-három, mely az önerején való kiegészítésre vállalkozott volna, hanem egyenesen kérte az állami segílyt. Nem csak az elemi népiskolákkal van ez így, hanem így van középiskoláinkkal is, nem is szólva hiányos, egyetlen rendes tanárral bíró, felekezeti tanítóképezdénkről, a mely nekünk a felekezeti tanítókat szolgáltatja. Hát, a sepsi-sz.-györgyi Mikó-kollegium nem állami segílyen épült-e fel; Enyed, Szászváros nem vette-e igénybe az állam-segélyt, és Székely-Udvarhelyt, meg Zilaht nem az állam-segély menti-e meg attól, hogy nyilvánossági joga elveszen? Csupán a kolozsvári kollegium az, a mely önerején még eddig fen tudta magát tartani, míg a maros-vásárhelyi aligha el tudja kerülni.

Nó hát, ha mindezek a helyeken az autonomia oly nagyon lett volna veszélyeztetve, bizonyára egyik sem áldozta volna azt fel, hanem küzdött volna érte, mikint azt a multban tette és áldozatok árán is fentartja iskoláit, s megmenti autonomiáját. Fölemlithetnők az iskolai autonomiára vonatkozólag Szász Károly, dunamelléki ref. püspöknek, a főrendiházban a nyugdíj-törvény tárgyalásakor mondott beszédét, melyben «minden tantézetnek, s különösen minden középiskolának államosítását» jelzi. E beszéddel, jöllehet az új kultusz-miniszter nem értett egyet (lehet, hogy kifejezett okai mellett, csupán finánciális, vagy nemzetiségekre való tekintetből), azonban, elismerte azt, hogy: «az államnak fő kötelessége minden olyan egyházat, mely iskolát állít, a mely az egész ország céljainak egyformán szolgálatában áll, a maga erejéhez mérten, lehetőleg támogatni.»

Nagy okaink vannak arra, hogy iskola-ügyeink rendezésével közeledjünk az államosítás felé. És ezeknek egyike éppen szegénységünk, a mely nem csak a tanítói hiány szükségét idézi elő, de egyenes kárára van a nép nevelésének. Megegett már az nem egy egyházzal, hogy tanítói állomását három-négy izben körtette, és még sem akadt folyamodó, a fizetés csekélysége miatt. Micsoda hasznunk van az olyan felekezeti iskolában, a melyben, tanító hiánya miatt, éveken át szünetel a tanítás? Csak az, hogy elmondhassuk, hogy ennek, vagy annak az egyháznak van felekezeti iskolája? Ez nem elég, ezzel nem szolgáljuk a tanügyet, de sőt kárt okozunk magának az egyháznak, mert minden évben költenünk kell az épületek reperációjára, fizetnünk kell adót, s más költségeket. Nem jobb volna-e, mind e felesleges kiadásokat megmentenünk az egyház számára; hiszen, alig van egyházközségünk, mely a folyton szaporuló terheket fedezni bírja, s így legalább segíthetnénk az egyházon, melynek fentartása úgy is egészen a mi vállainkra nehezedik. Ezt annyival inkább meg kellene fontolnunk, mert, mint mindnyájan sejtjük, az új egyházpolitikai törvények igen nagy próbát mérnek ránk, s félő, hogy ki tudjuk-e állani, a nemes harcot meg tudjuk-e harcolni?

De másfelől, szellemileg micsoda épülést nyujtanak a hiányos felekezeti iskolák? Ott, a hol hosszas időken át szünetel a tanítás, változnak a tanerők; mert hiszen, ha kapunk is tanítót, igen sok csak szorultságból jó hozánk, de mihelyt egy kedvezőbb állást kap az államnál, rögtön elhagy: ott, mondom, az eredmény is csak olyan,

alig tanulnak annyit, hogy midőn kikerülnek az iskolából, irni-olvasni tudjanak. Sok helyt meg az az eset is fenforog, hogy ha az egyház el is tud tartani egy tanítót, mert népes, de már az az egy tanító nem elégséges arra, hogy a százat is meghaladó tanköteleseket kellő oktatásban részeltesse; arra meg nincs ereje az egyháznak, hogy egy második tanítót állítson be, s mindez a tanügy kárára történik. Hát, a hiányos fölszerelés, szűk tanterem nem szolgál-e akadályul?

A falusi viszonyokat tekintve, még van egy nagy baj. Megalakítjuk az iskolaszéket, ott, a hol meg lehet; mert igen sok helyen ez is csak a tanteremben in natura létezik, a mely hivatva volna az ellenőrzés gyakorlására. Pista'ba és János'ba, meglehet, mikor egy kicsit bepálinkáztak, el is mennek iskola-vizsgálni. Uram isten, mit értenek ezek a dologhoz? Egyik nem tud irni, a másik olvasni, s mégis bírálgatnak. Nem azt akarjuk ezzel mondani, hogy ez talán az állami iskoláknál is meg nem történhetnék, mert ott is van felügyelő bizottság, s lehet, hogy éppen ők is tagjai lennének, hanem azt, hogy így a komaság és sógorság jussán, a mulasztókkal szemben inkább megtörténik az elnézés. Sőt, még maga a tanító sem tud, sokszor nem mer kellő ellenőrzést gyakorolni, mert függ a szülőktől, tőlük kapván fizetését. Az állami iskoláknál ez nem történhetik meg; ott a tanító független; a felügyelet közvetlenebb, mert a bizottság háta megett áll a tanfelügyelő. Hát még, mennyi baj van a beiratásokkal, a mulasztókkal, a tandíjjal, a nyugdíjadóval, mert mi, felekezet, mindenütt elnézéssel vagyunk ismét csak a tanügy hátrányára.

Hozzá vehetjük az elmondottakhoz a tanítás irányát, a növelés szellemét is. Nem magunkról szólunk, mert nekünk nincs érdekünkben a széthúzás sem vallásilag, sem nemzetiségileg; önérzettel mondhatjuk, hogy az államnak, mint ellenőrző hatóságnak, nem is volt a protestáns, mondjuk, éppen a kálvinista iskolák ellen más kifogása, mint legfőbb a szegénység okozta hiányosság. Mi nem csak magunknak növeltünk, hanem hazafias érzülettől áthatott polgárokat adtunk az államnak. De kifogása lehet a katolikus és a nemzetiségi iskolák ellen; mert míg azokban a tudás, a felvilágosodás felekezeti színezettel köttetik össze; addig ezekben a faji érzület a domináló, s nem ápoltatik a magyar állameszme. Mindkettő nagy hiba, mert sem a tudomány, sem a növelés, az érzület nem kerül tisztán a lélekbe, hanem meghamisítva.

Ama diadalt, hogy a tudomány, s ezzel együtt a közoktatás-ügy kiszabadult a felekezeti burokból, a reformációnak köszönhetjük; de nem elég, csak a szűk látkörű felekezetiességtől szabadítani meg, hanem annál inkább meg kell menteni a még veszélyesebb nemzetiségi aspirációktól. De a reformáció is csak az utat nyitotta, és a protestántizmus bár élet és igazság, még sem bírta a diadalt befejezni, és nem is bírja még az állam segedelme nélkül. Ezért szükséges, hogy a közoktatásügy az állam kezébe kerüljön. Szükséges ez különösen hazánkban, a hol annyi felekezet és annyi nemzetiség van, s mindenik más methodus szerint, más szellemben tanít és növel.

Nemzeti iskola, nemzeti alapokra fektetve, ez teremthet csak hazánkban egészséges tanügyet és oly ge-

nerációt, melynek vezérlő szelleme a nemzeti géniusz lesz. Ez, azonban, csak úgy lesz meg, ha nem csak a népiskolákat veszi át az állam, hanem a tanerők is állami intézetből kerülnek ki. Akkor aztán, ha egyik-másik tanító nemzet-ellenes üzemeket folytat, lesz módja és alkalma az államnak, hogy annak könnyű szerrel véget vessen.

Nem kell attól félnünk, hogy az a szabad szellem, az a protestántizmusban lüktető életerő meg lesz bénítva az állami növelés által, mert az állam, ha létalapját biztosítani akarja, nem növelhet másképpen, mint protestáns szellemben. Hisz, jelenleg is az állami életben minden szabad irány, józan intézmény magvát feltalálhatjuk a protestántizmusban. Hogy mást ne említsünk, a nem sokára törvénynyé válандó egyházpolitikai reformokon nem vonul-e végig a protestáns felfogás és gondolkodás? Nem lesz, nem lehet ez másképpen a növelés és közoktatás terén sem. A diadalom, mely meggyőzi a világot, nem más, mint a mi hitünk!

Attól sem kell tartanunk, hogy az egyéni és az egyházi autonomia csorbát szenvedne az esetben, ha a nevelés ügyet kibocsátjuk kezünkől. Elég gárancia erre a vallások szabad gyakorlatáról szóló törvényjavaslat. Fenn marad számunkra minden egyes állami iskolánál a vallás-tanítás, hiveinknek lelki gondozása. Ha mi azt nagyobb erővel, több buzgósággal vesszük kezünkbe, mint most; ha szünet nélkül hintegetjük az ifuság lelkébe az evangelium és a protestáns igazságok magvait: azok a magvak bizonyára meghozzák gyümölcsüket az alapos ismerettel párosult erős hitben, a lelkiismeret és a gondolkodás függetlenségében.

Jól meg kell tehát fontolnunk a dolgot, s áron is meg kell vennünk a kedvező alkalmat. A protestantizmus mindig a haladásnak és a felvilágosodásnak jelszavát lobogtatta zászlóján. Most sem szabad, kitérni ez elől, mert nem egy felekezet, hanem az egész nemzet haladása és felvilágosodása forog kérdésben. Nyujtsunk segédkezet a nemzeti iskolák és a nemzeti kultúra megteremtésében az államnak.

Állami közoktatás, jöjjön el a te országot!

Debrecenből.

(A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanár-egyesület közgyűlése és a ref. vallás-tanárok értekezlete.)

A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanár-egyesület közgyűlése, a mint jelezve volt, augusztus 24-ik napján, nagy érdeklődés mellett nyílt meg. A rendes tagokon kívül, más egyházkerületekből is számosan vettek részt, mint kiküldöttek, vendégek.

Az egyleti tagok a tanácskozás előtt a nagy templomban gyülekeztek össze, a hol a rendes istentiszteleten résztvevő gyülekezeti tagokkal együttesen könyörögtek az áldás és kegyelem urához, támogatásért, erőért, sikeres előmenetelért.

A könyörgést, mely szépségével mindenkit lekötött, dr. Erdős József, theol. tanár tartotta.

A gyűlést, melyen mintegy százan vettek részt, Geresi Kálmán, elnök, időszerű, eszmedús előadásu beszéddel nyitotta meg, mely után Elek Lajos, jegyzői je-

lentése s az 1892—3 és 1893—4. évi számadásokról szóló előterjesztés olvastatott fel. Köztetszéssel fogadták Barkász Károly tanügyi szemléjét, mely az »Évkönyvben« ki fog nyomtatni. A közgyűlés Dicsőfi József, debreceni lelkész indítványára kimondja, hogy kérvényt intéz az egyházkerülethez, a legközelebb már felállítani szándékolt egyházi-tankerületi főigazgatói hivatal szervezésének elhalasztása végett mindaddig, míg e tárgyban az egyesület illetékes véleménye meg nem hallgattatik, annál inkább, mert ez állás ügyét az egyh. ker. tanügyi bizottság sem tárgyalta még. Az országos prot. tanár-egylet ügye a napirendről levétetett. (A lutheránus iskolák tanárai közül csak egy jelentkezett) Ellenben, az országos ref. tanár-egylet alakítása céljából, előzetes intézkedéssel a központi bizottság megbízott. (Ha a szervezés és az előmunkálat ügyesen csináltatik meg, akkor egy év múlva üdvözölhetjük ref. anyaszentegyházunknak e tekintetben fontos egyesületét. Délután nyug. és gyámintézeti gyűlés volt. Aug. 25-én d. e. Dóci Imre, főgimn. igazgató, olvasta fel görögországi útjának rendkívül tanulságos és érdekes leírását. Ezután Elek Lajos tartott tanulságos előadást a »magyar. prot. tanárok anyagi helyzetéről«, a felolvasásból kitűnik, hogy tanáraink anyagi helyzete, habár lassan, de folytonosan javul.

Aug. 25-én délután a ref. vallás-tanárok értekezlete tartatott meg. Prot. egyházunk újabbkori történetében ez értekezet az első.

Megjelent tiz-tizenkét vallás-tanár, ezen kívül az értekezet érdekességét nagyban emelte az is, hogy ott voltak: Balogh Ferenc, Radácsi és dr. Erdős, theol. tanárok is, kik a felvetett kérdések megvitatásában is élénk részt vettek.

Az értekezet elnökéül Tabajdi Lajos, szathmári r. vallás-tanár választatott meg. Ki az egybegyűlt tagokat szép beszéddel üdvözölvén, a gyűlést megnyitotta s felkérte Elek Lajos, debreceni főgimn. tanár urat, hogy a »vallás-tanárok« ügyében készített munkáját olvassa fel.

E munka részletesen ismerteti a ref. vallás-tanári ügy történetét, valamint statisztice tünteti fel, hogy hány rendes vallás-tanár van alkalmazva egyetemes ref. egyházunk középiskoláiban. Hány rendes, hány ideiglenes. Mennyi fizetésben részesülnek.

Bizony, ez adatok nagyon elszomorítók, nagyon kívánják a gyors intézkedést.

Ezután Kerekes Endre, zilahi főgimn. állandó vallás-tanár tartott előadást a vallás-tanárok kvalifikációjáról, kimutatva, hogy az egyes egyházkerületek milyen kvalifikációt követelnek vallás-tanáraiktól. Ismertette az »iskolai isteni tiszteletek« berendezését, lefolyását és hatását.

E kérdéseket, még többek részéről való hozzá szólása után, az értekezet a következő pontokban állapodott meg, melyek felterjesztendők lesznek mind az öt ref. egyházkerülethez, hogy ez ügyben a legközelebb tartandó gyűlésen intézkedjenek:

1. Minden nyolc osztályu (teljes) gimnáziumnál alkalmaztassék r. vallás-tanár.
2. A vallás-tanári állásra a jeles papi oklevél minősít.
3. A vallás-tanárok a többi r. tanárokkal egyenlő fizetésben részesítendők.

ságos könyvet fog irni és kiadni, mely 1895. vége felé fog megjelenni 32 iven, és megrendelési ára kötetlenül 2 forint, kötve 2 frt. 50 kr. leend. Lesznek ebben vasárnapi, ünnepi, évszaki, kátémagyarázati, betegekért való imádságok, legalább is egy pár száz, ha több nem. E dús termékben lehetetlen, hogy sok mag ne legyen.

= **Pályázat.** A máramaros-szigeti, államilag segélyezett ev. ref. lyceumban, mint főgimnáziumban, egy németnyelvi és bölcsészeti tanszék betöltendő. A tanárnak kötelessége, a német nyelvet és bölcsészetet, mint főtantárgyakat, s esetleg valamely más rokon tárgyat tanítani, s tagjává lenni a tiszántúli ev. ref. egyházkerületi tanári nyugdíj-intézetnek. Évi fizetése, ha rendes tanár neveztetik ki, 1100 frt. 200 frt. lakbérrel, ha pedig segéd-tanár, 800 frt. 150 forint lakpénzzel. A kinevezés joga, a lyceumi pártfogóság felterjesztésére, a nagyméltóságú m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter urat illeti. Az állomást elnyerni óhajtok, a kik a nagymélt. közoktatási kormányval kötött szerződésnél fogva csak ev. ref. vallásuk lehetnek, kérvényüket, és végzett ta-

nulmányaikról szóló, valamint képesítésükről és eddigi alkalmazásukról szóló bizonyítványukat folyó évi szeptember hó 20-ik napjáig a lyceum felügyelő gondnokságához, Máramaros-Szigetre küldjék. M.-Szigeten, 1894. szept. 1. Szöly Antál, kir. tanácsos, lyceumi felügyelő gondnok.

= **A Magyar Mese- és Mondavilágnak,** Benedek Elek nagy mesekönyvének minden újabb füzeté arról győző meg, hogy ha ez a nagyszabású munka elkészül az ezer éves ünnepre, ennél becsesebb, maradandóbb értékű könyv- emléke nem marad a nagy nemzeti ünnepnek. Az 50 füzetre tervezett műből most jejent meg a 13. és 14. füzet, tele ragyogó szép mesékkel, mondákkal és legendákkal, nevezetesen: az Igazság és Hamisság, a félkegyelmű, Péter és Pál, Az aranyhajú ikrek, Kevélység, Kedvesség és Szivesség, A Napisten, A möndölecskék, A Halál. Az arany nyilvessző, Az aranyhajú királyfiuk, Bolond Mihók és a Só. A szépen és gazdagon illusztrált füzet ára 25 kr., s a ki 2 frt 50 krt előre beküld a kiadó Athenaeumhoz, bérmentve kap tiz füzetet. A «Magyar Mese- és Mondavilág» még mindig megrendelhető az első füzetétől kezdve, ugyszintén kapható már az első kötet is (10 füzet) díszes kötésben 3 frtéért. A szülőknek és tanítóknak melegen ajánljuk figyelmebe a kitünő munkát, melyet a közokt. miniszter is az ország összes iskoláinak és népkönyvtárainak ajánlott megszerzésre.

HIVATALOS RÉSZ.

1064—1894.

PÁLYAZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett h. n. a d a s d i kántor-tanítói állomásra ezennel pályázat hirdtetik.

Javadalma: tisztességes lakáson és kert-illetményen kívül: 1. 57 véka tiszta buza á 1 frt. 30 kr.: 74 frt. 10 kr.; 2. 55 veder bornak a váltsága á 50 kr.: 27 frt. 50 kr.; 3. 61 szekér tűzifa á 60 kr.: 36 frt. 60 kr. kinek fája nincs, fizet 80 krt; 4. garaspénz 4 frt; 5. 55 darab csirke á 15 kr.: 8 frt. 25 kr.; 6. tandij mindennaposoktól egy véka csős malé és 20 kr.; ismétlőtől ennek fele; 7. legatum 9 frt.; 8. a temető egyharmadának haszonélvezése; 9. 7 hold és 154 négyszögöl szántó, 1 hold és 1260 négyszögöl rét és 640 négyszögöl legelő haszonélvezete. Ezeknek kat. tiszta jövedelme 16 frt.

Megjegyeztetik, hogy ezen javadalom az 1895. ápril hó 24-ikétől kezdve, 80 frttal fog gyarapodni.

Pályázati határnap: f. év. okt. hó 15. Folyamodványok nt. Viski Pál, aához küldendők, Zoványra.

Kolozsvártt, 1894. szept. 8. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1059—1894.

PÁLYAZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett pe é r i egyház leánytanítói állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalma: 1500 négyszögöl szántó föld haszonélvezete, kataszteri tiszta jövedelme 4 frt. 54 kr; készpénz az egyház pénztárából 12 frt; tűzifa 8 m. beszállítva, 16 frt; bérgabona 17—18 hl. értéke á 3 frt. 75 kr.: 65 frt. 62 és fél kr; tandij mindennapos (70—80) tanköteles után mintegy 178 frt. 12 és fél kr; ismétlő tankötelesektől mintegy 12 frt. összesen 288 frt. 29 kr. Ezen kívül, két padolt szobából, konyhából álló lakás, sertés óllal és 400 négyszögöl kertilletmény a közellevő temetőben.

Pályázati határnap: f. é. okt. 10. Folyamodványok nt. Viski Pál, esperes aához küldendők, Zoványra.

Kolozsvártt, 1894. szept. 8. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1096—1894.

PÁLYAZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület sz.-szolnoki egyházmegyéjébe kebelezett m o c s o l y a i kántor-tanítói állomásra pályázat hirdtetik, m á s o d i z b e n.

Javadalom: 1. negyvenkét hektoliter rostált buza, értéke 210 frt; 2. must-váltság 86 frt. és 40 kr; 3. fapénz 16 frt; 4. tanítói pótlék 4 frt; 5. egy és fél hold szántó jövedelme 15 frt; 6. két hold kaszáló és a temetői kaszáló

jövedelme 18 frt; 7. tandij 20 frt; 8. minden tankötelestől egy véka csős malé, értéke 30 frt; 9. temetésért, ha egyedül temet, 50 kr. ha pappal, 1 frt.

Összes jövedelem 399 frt. 40 kr.

Tisztességes szállás, udvarral és kerttel.

Megjegyeztetik, hogy a földek munkálása alkalmával a kántor-tanító kosztot adni, köteles.

Kötelességei: tanítás, isteni tiszteletek alkalmával éneklés és orgonázás, temetéseken a kántori teendők végzése, pap akadályoztatása esetében, köteles, a papot helyettesíteni a templomban.

Pályázati határidő: f. é. okt. 15. Pályázati kérvények nt. Viski Pál, esperes aához küldendők, Zoványra.

Kolozsvártt, 1894. szept. 11. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1087—1894.

PÁLYAZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a n.-enyedi egyházmegyébe kebelezett felvinci egyházközség kántor-tanítói állomása megüresedvén, ezennel köröztetik.

Javadalom: tisztességes lakás, kerttel és gazdasági épületekkel, kepe és kanonika-porcio tiszta jövedelme, 439 frt. 84 kr.

Kötelessége: az egyháztörvényekben megszabott énekevezési teendők végzése; az állami elemi iskolában az ev. ref. növendékeknek vallásos énektanítása, stb.

Folyamodványok f. é. okt. hó 1-ig nt. Sándor János, esperes aához küldendők, Miriszlóra, u. p. Nagy-Enyed.

Kolozsvártt, 1894. szept. 11. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1130—1894.

FELHÍVÁS,

Hivatkozással a »Prot. Közlöny« idei 36. számában megjelent 2041. sz. a. főtiszt. püspöki körlevélre, fölkérem a kolozs-kalotai egyházmegye összes tiszt. lelkész ait, hogy az idézett körlevélben jelzett adatokat, a legpontosabban összeállítva, szeptember 28-ig hczám mulhatatlanul beküldeni, sziveskedjenek egyházközségeik részéről.

Gyalu, 1894. szeptember 8. *Deési Gyula,*
ev. ref. esperes.

25—1894.

MEGHÍVÓ.

Az udvarhelyi egyházmegye általános Papi Értekezletét folyó évi szept. hó 20-ra, Sz.-Udvarhelyre, a ref. kollegium dísztermébe hívom össze, melyre a rendes tagokon kívül minden, az ügy iránt érdeklődőt tisztelettel meghívok. Kecsetben, 1894. szept. 6. *Menyhárt András,*
ért. elnök.

Felelős szerkesztő és kiadó **Szász Gerő.**

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIV. Evfolyam.

Kolozsvártt, 1894. Szeptember 20.

38. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendőek: *Külmagyarutca 9. sz.*

Mezey Albert, kuriai bíró, szil.-szolnoki
egyházm. főgondnok székfoglaló beszéde.

Nagytiszteletű Esperes Ur!

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Különböző, ellentétes érzelmek hatása alatt állok, midőn ez alkalommal, mint főgondnok, széket elfoglalom. Legelőször, is hálámat fejezem ki azon meg nem érdemelt bizalomért, melylyel engem a tisztelt közgyűlés ezen állásra kijelölt, és köszönetemet a kerületi közgyűlésnek azért, hogy ezen kijelölés folytán megválasztott.

A megválasztásom feletti öröömömhöz, azonban, sajnálkozás is vegyül, hogy azon jeles, ügybuzgó, és az egyház ügyei körül szorgalmatoskodó férfi, kinek én előttem méltán illett ezen széket betölteni, magától a választást elhárította, és engem engedett előtérbe lépni, a ki már hivatalos elfoglaltatásomnál fogva, és azért is, hogy az egyházmegye területén kívül, távol lakom: állásom kívánalmának meg nem felelhetek, s ha erre gondolok, valamint arra is, hogy csekély tehetségem a nagy feladatnak meg nem felel, méltó aggodalom is fog el. De, legyen bármiképp is, a befejezett tény előtt meg kell hajolnom.

Az egyház viszonyai, úgy az újabb zsinati törvények, mint az úgy nevezett egyházpolitikai törvények, illetőleg, törvény-javaslatok folytán, melyeknek törvényerőre emelése kétségtelen, lényegesen módosultak, ezekkel tehát egyházi jövő életünkben számolnunk kell.

A hivatalban gyakorlott emberekre is a változott viszonyok folytán súlyos nehézségek hárulnak, erőiket súlyos próbára teszik, annál súlyosabb ez a körülmény reám nézve, ki az egyházmegye igazgatásában részt nem vettem.

Igyekezni fogok, azonban, fáradhatatlan szorgalommal, kitartással, tisztársaim segítségével és jó-akaratóival, a feladatnak, melyet a törvények és szabályrendeletek, de mindenek felett a vallás

és erkölcs előmbé irtak, megfelelni, bizván abban, hogy az isten

«A kiben lát készséget,
Ad annak bölcsességet.»

A zsinati törvények helyes végrehajtása egyházi közigazgatásunkban, törvénykezésünkben minden esetre a rendet fokozni, vagyoni állásunkat gyarapítani, s lelkészeink és tanítóink sorsát javítani, ezek által, valamint egyéb intézkedései által a vallásosságot és az erkölcsiséget emelni fogják.

Az egyházpolitikai törvényeknek egyházunkra való hatását addig, míg azok végtehatása meg sem kezdődik, kiszámítani éppen nem lehet. Annyi bizonyos, hogy azok egyházi életünkre nagy fontosságú forduló pontot képeznek.

Az evang. református egyház a magyar állammal ellentétbe nem jöhet. Távol legyen tőlem, hogy egyházunknak a hazafiságban más egyházak felett privilegiumot vindikáljak, az azonban tény, hogy valamint a multban egyházunk jogaiért, vallásunk szabad gyakorlataért vívott harcaink, egyzersmind a magyar alkotmányos élet, és a magyar állam fenmaradásának és fejlődésének egyik alapját képezték: úgy jövőre is azon eszmék, melyek egyházunkat átlátják, a magyar állam további előhaladásának és felvirágzásának biztosítékául szolgálnak. Viszont, egyházunk is fejlődésének teljes biztosítékát a magyar államban bírja. Éppen ezért, na némely tekintetben az új helyzet reánk hátrányosnak is látszik, de miután az egyházi reformok egészben a haza felvirágzásának képezik alapját, egyházunk intéző körei ezen reformok törvényerőre emelése ellen a küzdelmet felvenni, meg sem kísérelték, sőt ellenkezőleg, azoknak törvényerőre emelését hathatósan elősegítették és segítik.

Egyházkerületünk elveszti a házassági ügyekben való biráskodást, de nyer helyette az egész ország egységes házassági jogot, mely hivatva van, a magyarországi különböző társadalmi elemek összeolvadásának, és egységes nemzeti öntudat

kifejlődésének útját egyengetni, és a házassági élet terén a jogbiztonságot megszilárdítani.

A házasságnak polgári hatóságok előtt való megkötése szintén mélyen bele vág egyházunk beléletébe. Tagadhatatlan, hogy a házasság a népek öntudatában, a mellett, hogy annak megkötése polgári jogviszonyok alapjául szolgál, és szerződés természetű, mindenütt többé-kevésbé vallásos színezettel bírt, annak megkötése vallásos szertartásokkal történt, és vallásos cselekménynek tekintett. Az is tagadhatatlan, hogy mi e téren az állammal összeütközésbe nem jöttünk. Egyházunk lelkészei a házasság megkötésénél, nyilvántartásánál, a házassági bíráskodásnál a nagy feladatoknak megfelelőleg méltóan jártak el, és eljárásuk által arra okot nem szolgáltatottak, hogy a házassági jog rendezését az állam maga vegye kezébe.

De, másfelől, tagadhatatlan, hogy a hazánk területén fennálló különböző házassági jogrendszerek annyi összeütközésnek, zavaroknak kútforrásai, hogy egyes esetekben a hatóságok nem képesek megállapítani, hogy az illető feleség törvényes hitvestársa-e férjének, és viszont megfordítva; éppen ilyen zavaros a gyermekek törvényességének megállapítása.

E mellett, még súlyosította a helyzetet, hogy a keresztyének és nem keresztyének között a házasságok a keresztyén egyház dogmái szerint meg nem engedettvén, lehetetlen volt, hogy hazánkban egy nagy számú, nyelvben és érzelemben nagy részben magyar népfaj nemzeti társadalmunkba beilleszkedjék.

De, még fenforgott az is, hogy egy világra szóló hatalom, mely hazánk határain kívül székel, a dogma révén, a házassági jog terén és az ezzel kapcsolatos viszonyokban úgy a törvényhozásra, mint a meghozott törvények végrehajtására oly befolyást kívánt gyakorolni, mely hazánk állami függetlenségével meg nem egyezett, sőt még nemzetközi viszonyainkat is irányítani törekedett.

Midőn tehát a házassági jogról szóló törvény egy részt a nemzeti szellem fejlődésének alapjául szolgál, másrészt állami függetlenségünk megóvását is biztosítja: magasabb érdekeknél fogva a törvényhozás ezen intézkedésébe bele kell nyugodnunk.

Különben pedig ott, hol akadály nincsen arra, hogy a házasság egyháziilag is megköthető lenne, reméljük és remélhetjük, hogy hivatásunk a házasságnak polgári hatóság előtt való megkötése után, az egyház áldását is kikérik, s ez által a házasság

vallásos jellege is megóva leend. E tekintetben a vallásos növelés, és papjaink buzgósága biztosíték.

Mélyen fogja érinteni egyházunkat azon tervezett intézkedés, hogy a bevett vallásos felekezeteken kívül törvényesen elismert egyházak is keletkezheszenek, és a felekezet-nélküliség behozassék.

A protestáns egyházak a meggyőződés szabadságán alapulván, elvi kifogást ez ellen nem tehetünk, hogy kit-kit vallása megválasztására szabad elhatározása indítson; másfelől azonban igyekeznünk kell, hogy egyházunknak súlya legyen, azt számban és erőben megtartanunk.

Tudom jól, hogy az igazság ereje nem attól függ, hogy azt sokan, vagy kevesen ismerik el, de az igazság megvalósítása attól is függ, hogy minő gyakorlati eszközök állanak rendelkezésére.

Egy számban sok tagból álló egyház inkább megvalósíthatja célját.

És itt egy nehéz kérdéshez jutottam.

Eddigelé a bevett vallások rendszere levén megvalósítva, ennek keretén belől jól-rosszul, ha az előírt közigazgatási és lelkészi teendők elvégeztettek, a felekezeti erők egyensúlyában változás elő nem idéztetett.

Most azonban, a meggyőződés szabadsága a felekezeti hatások alól kiszabadulván, az a vallásfelekezet gyarapodik, mely hitének tisztasága mellett, a közerkölcsiség előmozdítására, a vallásos érzület felköltésére minél buzgóbb apostolokkal bír. És most elérkeztem ahhoz, hogy kedves papjaim, ti hozzátok szóljak.

Tövises, sanyaru pályátok van, az élet gondjaival naponkint küzdenetek kell, családotok állapotát biztosítva nincsen. És mégis-mégis, mindent tőletek várunk; mi, világiak is befolyunk az egyház igazgatásába, és nem kicsinylem az erőt, a melyet a ti támogatásotokra előhozunk. Azonban, ez mind semmi ti nélkülöletek. Ti vagytok az egyház, a tan, az erkölcs fentartói. Megverem a pásztort és elszéled a nyáj.

Ha a katolikus egyház térítői az egyenlítő perzselő hevénel, a sarkok dermedtő hidegénével fáradhatatlan buzgósággal terjesztik a vad népek között hitöket; Kinában, Japánban szembe mennek a felkoncolásnak, éheznek, nélkülöznek: hát a mi papjaink szívében ne lobogna fel a lelkesedés lángja, midőn az emberi szabadság, jóllét és az üdvösség megvalósítására törekvő egyházunk megerősítéséről és megvédéséről van szó?

Bizonyára, a gályákra hurcolt papok lelke-

sedése él bennetek is, csak alkalmas időre vár fellobbanása. Tudom, a szegénység nyomasztó ónsulylyal nehezedik reánk, de a lelkesedéssel hivenkben is hasonló lelkesedés keltetvén fel, egy lelkes pap a szegény egyházból is gazdag egyházat teremt. A mustármagról szóló példázat nem csak példázat, hanem sok helyen áldásos valóság.

De a midőn a papokhoz szóltam, ugyanakkor a világiakhoz is fordulok.

Mind hiában a papok igyekezete, lelkesedése, ha hasonló igyekezetet, lelkesedést nem kelt fel az egyház hiveiben. Ne feledjétek, hogy a mit az egyháznak áldoztok, annak minden fillére hazátokra, hazánkra, nemzetünkre hoz ezerszeres hasznot.

Karolja fel minden egyházközség az ő egyházi ügyeit, tette készen, buzgósággal és lelkesedéssel, hogy a bekövetkező versenyben egyházunk szilárdul és diadalmasan fennálljon, és megmaradjon.

Át kell térnem a vegyes-házasságból származó gyermekek vallásának kérdésére is. A történelmi előzmények e kérdést oda fejlesztették, hogy a paritást abban találtuk, hogy a gyermekek nemük szerint követték szülőik vallását. A megoldás reánk nézve megnyugtató volt. Most azonban ezen kérdés akképp szabályoztatik, hogy e tekintetben a szülők megegyezése határozó, s ilyennek nem léteben követtetik a fönnebb említett elv. A paritás, a javaslat szerint, fenn van tartva, mert a szülőknek joguk van, akképp egyezni, hogy a házasságból származó minden gyermek akár az egyik, akár a másik szülő vallását, akár pedig szülőik vallását nemük szerint követhessék, és ha a katolikus papok keresztül vihetnek oly egyezséget, hogy a vegyes-házasságból minden gyermek katolikus vallásu lehessen, megfordítva, ugyanezt tehetik a protestáns papok is.

Nem mellőzhetem, hogy a tanügyre is ki ne terjeszkedjem.

Régebben a tanügy egészében felekezeti lévén, a vallás gyakorlásával a felekezeti oktatás is elválaszthatatlanul össze volt kapcsolva, és minden felekezet igyekezett azt magának megtartani.

Ma, midőn az állam a közoktatást állami teendőnek revindikálja, az oktatás is minden fokozatban megszűnik az egyházak teendője lenni. Mivel azonban az állami oktatás mellett is, a vallásos növelés a felekezetek kezében maradt, kétszeres gondot kell fordítanunk a vallásos oktatásra és növelésre, hogy hitsorsosaink a mellett, hogy jó honpolgárok, egyszersmind buzgó egyháztagok legyenek.

Jól tudom, hogy a tudomány maga és a tudomány által megállapított elvek nincsenek a felekezetihez kötve, s a tudományos oktatásra nem kívánunk felekezeti befolyást gyakorolni, de arról igenis gondoskodnunk kell, hogy felsőbb iskoláinkban is a vallásos szellem ápoltság, mert a tudomány mivelése mellett, a vallásos buzgóság jól megfér.

Midőn mostan székem elfoglalásával azon gondolatoknak kifejezést adtam, melyek bennem feltámadtak, egyszersmind szükségét érzem annak, hogy ajánljam magamat először is a nt. Esperes úr, továbbá az egész tisztikar, papság és tanítóság szives figyelmébe és jóakarátába; továbbá, kérem kegyes jóindulatát méltóságos főgondnok urnak, és többi gondnok-társaimnak, valamint a gyűlés világi tagjainak, és az egyházmegyebeli minden rendű és állapotú hitsorsosaimnak, kérvén, hogy engem bölcsességükkel és jó-akarattal támogassanak, kegyeskedjenek. S a mi mindenek felett való, kérem áldását annak, kinek

«Életem holtig létszen,
Szolgálatára készen».

Megnyitó beszéd.

(Kolozsvárt, 1894. szeptember 6-án.)

Húsz évvel ezelőtt éppen százal volt kevesebb növendékeink száma, mint az 1894—5-ik év elején. Még nyolc évvel ezelőtt is, 274-en voltak a főgimnaziumi tanulók, a mai létszám 372. 1887. óta folytonosan növekszik a létszám. Hét éven át, csak nagy erőfeszítéssel, sok keserűség okozásával tartottuk távol a hozzánk toluló ifjúságot. Most már nem tudunk ellent állani; elhatároztuk, hogy az I. osztályt párhuzamossá tesszük, s az első nap alatt százra emelkedett az I. osztály száma. E szám eléggé indokolja elhatározásunkat.

Ha intézetünk népességének húsz évi átlagos számát tekintem, úgy találom, hogy a saját felekezetünk növendékeit mind befogadhatnók, elláthatnók, mert ezeknek jelenlegi száma 272. De mi sohasem zárkóztunk el sem felekezetektől, sem nemzetiségektől, nem is édesgettük magunkhoz s mégis számosan keresnek föl minket. Más intézetektől abban különbözünk, hogy az idegen felekezetűektől nem követelünk kétszeres tandíjat. Az iskolai terhek hordozásában a magyar föld szülöttei mind egyenlők előttünk. Csupán a kedvezmények osztogatásában tartjuk szemeink előtt nemes lelkű alapítóink rendelkezését. Azonban, még e mellett is módunkban áll, az idegen felekezetűek érdemeit méltányolni s nem volt még eset arra, hogy ezek közül valaki elégedetlenül távozott volna el intézetünkéből. Bizonyára, ez az egyik oka annak, hogy hozzánk jönnek. Büszkéek vagyunk reá, de büszkeségünkkel nem hivalkodunk.

Népességünk szaporodása indított arra, hogy tantermek építési céljára gyűjtéshez fogjunk. Az idegen felekezetbeliek iránt tanusított bánásmódunk bátorított

arra, hogy céljaink elérése végett hozzájuk is forduljunk. Nem is tettük hiában. Napról-napra meggyőződhetünk, hogy intézetünk érdekét felekezeti különbség nélkül kívánják támogatni igen sokan. Alig egy pár hónap alatt 2000 frtra gyült már az adományok összege. Biztos reménnyel nézünk a jövő elé.

A szokásos megnyitási adatok előadásán kívül, egy szomorú kötelességet is kell teljesítenem. A múlt évi VI. osztályunknak egyik legkedvesebb növendékét a halál kiragadta övéi és tanuló társai köréből. Br. Györffy Elemér kedves arca nem mosolyog felénk tanuló társai közül. A legmélyebb fájdalommal gyászoljuk mi őt, kit szeretetünk melegével vettünk körül. De, ki mérhetné meg az édes anya és édes apa fájdalmának mélységét; ki nyújthatna vigasztalást az örökké sajtó kebelnek? Vajjon, keres-e vigasztalást az édes anya elvesztett édes gyermekéért? Soha! Fájdalmának inkább táplálékot szerez: örökkévalóvá akarja tenni.

Az édes anya örökké tartó fájdalmát lehelli belénk, midőn hozzám intézett levelében így szól: »Megtört anyai szívem vérző fájdalmával küldök ide zárva 200 frt. o. é.-ben, azon kéréssel, hogy ezen összeg, feledhetetlen Elemér fiam emlékére, mint alap kezeltség, melynek kamatai minden évben egy szegény VI.-od osztályos fiúnak szolgáljon ösztöndíjül. Br. Györffy Gézáne, Katona Margit. Kolozsvár, 1894. szept. 6.

Kedves ifjak! áldozatok könyeitekkel meghalt tanuló társatok emlékének; mi veletek gyászoljuk őt.

Az élet sodró árja egyik hullámról a másikra vet. A sirtól a bölcsőhöz térünk vissza. Térjünk vissza ismét alma materünkhöz. Nézzük a jövődőt.

Az 1894—5-ik iskolai év Magyarország összes intézeteire nézve nevezetesebb a többinél. A sors, a magyar nemzet szívós kitartása következtében jutott nekünk az a szerencse, hogy a magyar nemzet honfoglalásának, édes magyar hazánk fennállásának ezredik évéhez közel kezdjünk egy új iskolai évet. Ha van bennünk önértzet, ha van bennünk nemes büszkeség, ime, elérkezett a pillanat, melytől kezdve jó kedvvel, nagy szorgalommal készülhetünk amaz országos bemutatásra, melyből az európai népek következtetést vonhatnak arra nézve, hogy betöltötte-e hivatását nemzetünk a múlt ezer évben, és hogy érdemes-e egy új ezer évre?

Ébredjete hát ifjak, ébredjete ti, kiknek szívét egy boldogabb jövődő érzelmé tölti el. Ébredjete munkára, kövesséte az útmutatókat, kiket a küzdelmes élet közepette édes hazánknak forró szeretete hevít; kiknek egyetlen büszkesége, öröme az, ha az ifjuság egyháza, hazája szeretetében, az ősök tiszteletében, kitartó munkához szokva, növekszik föl.

Az ifjú élet tündöklő ragyogása sugárzik felém szeméitekből, kedves ifjak! Szívemből üdvözöllek titeket, midőn munkára hivlak. Jőjjetek, tartsatok velünk, őrizéte meg lelketök elevenségét: így könnyű lesz a munka! Meg vagyok győződve, hogy ha velünk tartatok, iskolánk jó hírneve továbbra is megmarad.

Ezen reményben nyitom meg az 1894—5-ik iskolai évet.

Dr. Török István.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1894. szept. 11.

Elnökölt: főtiszt. Szász Domokos, püspök aa. Jelen voltak: gr. Kuun Géza, egyházkerületi főgondnok, Szász Gerő, főjegyző, Gyarmathy Miklós, dr. Vályi Gábor, igazgató-tanácsosok, dr. Sárkány Lajos, számvevő, Deák József, pénztárnok, Bodor Antal, közalap-előadó és Kádár János, segéd-titkár.

Az ülés megnyitván, felolvastattak az időközben elnököleg elintézett ügydarabokról vezetett jegyzékek, s az ismertetett intézkedések megtétele jóváhagyó tudomásul vétetett.

Az erdélyi ref. közalap tulajdonát képező külmagyar-u. 7. számú, és a theol. fakultás tulajdonát képező külmagyar-utcai 5. számú telkek beépítéséről, illetve, átalakításáról szóló mérnöki elszámolás bemutatván, Igazgató-Tanácsunk tudomásul vette, hogy a közalap tulajdonát képező bérház felépítése és berendezése 120,404 frt. 34 krba; a theol. fakultás épületének az utca-nyitás folytán szűk-ségessé vált átalakítása pedig 4,165 frt. 24 krajcárba került, de a berendezési költségek összegének végleges megállapítása céljából a kebli pénztári hivatalt útasította, hogy az ezen építkezésről vezetett számadásokat állítsa össze, és terjessze be, nembülönben a házgondnokot is fölhívta, hogy a kikerült ócska anyagok mikinti értékesítéséről tegyen jelentést.

Az igazgató-tanácsi iroda-helyiség kibővítése folytán a levéltár is új helyiséget nyervén, annak berendezésére, illetve, az iratoknak átköltöztetésére és rendezésére segéd-munkások alkalmaztattak, kiknek díja összesen 45 forintban megállapított és kiutaltatott.

A kebli pénztár jelentéséből értesülvén Igazgató-Tanácsunk arról, hogy a b. e. id. gr. Bethlen János által a titkári fizetés-alapra tett 420 forintos alapítvány kamatai már hosszabb idő óta nem fizettetnek: a kegyes alapító jogutóda, gr. Bethlen Aurél ur öméltósága fölkéretni határozottatott a hátrálékos kamatoknak, esetleg az alapítványi tőkének is befizetésére.

Kajántói, szegény és rendkívül exponált helyzetű egyházközségünk indokolt kérésére, már-már roskadozó temploma kijavítási költségeinek részben való fedezése céljából, 100 forint központi segély, a jövő évi államszegély terhére, kiutaltatott.

Marosvásárhelyi egyházközségünk a közelebről épített múmalmához nagyobb szabású gabona-raktárt szándékozván építeni, annak tervrajzát és költségvetését fölterjesztette felülvizsgálatra, s egyidejűleg azt is kérte, hogy részben ennek megépítésére, részben pedig egyéb szükségleteire 15,000 forint újabb kölcsön utaltassék ki az egyház részére a közalapból. Igazgató-Tanácsunk a raktár-építési tervet és költségvetést, némi csekély módosításokkal, el is fogadta, s mert az építkezésbe fektetendő tőke nyolc százalékos kamata a múmalom bérlője által biztosítva van, az építést engedélyezte is, de a kért kölcsönt ki nem útalhatta, mert a közalap tőkéi már mind el vannak helyezve, úgy annyira, hogy újabb kölcsönök nem folyósíthatnak.

A mohai egyházközség fiók-egyházában, Celinán, 50—60 lelket számláló híveink pusztulásáról, eloláhosó-

De, most veszem észre, hogy nem arról szólok, a miről kellene. Térjünk hát a tárgyra.

Közgyűlésünket szept. 8-án házassági törvényszék és Papi Értekezlet előzte meg. Arról kevés van mit mondanunk, mert az a rendes formák között folyt le, és nem sokára eljön az idő, mikor semmi mondanivalónk se lesz róla, mert átveszi a világi hatóság. A veszteséget elsősorban a törvényszéki hivatalos személyzet érzi meg; de, talán velünk együtt ők is megnyugosznak benne, azon tudatban, hogy egy csomó, a papi álláshoz nem éppen illő kellemetlenségtől szabadulnak meg.

Házassági törvényszék végeztével, délután Papi Értekezlet volt. A megjelent tagok számbeli eredményével, ha nem is dicsekedhetünk, de annál inkább igen az erkölcsi eredményvel, az ügy iránti kiváló érdeklődéssel, mely egyértelműleg nyilvánult a megjelentek részéről, s hisszük, hogy nyilvánulni fog a távollévők részéről is. Megnyitó beszédet elnök, Deési Gyula, esperes aa. tartott. Röviden, de okosan szólott; minden szavában egyházi életünket egy-egy mélyen érdeklő kérdés volt felvetve. Összetartást, kitartó munkát sürget. Ha a papság részéről közönyt, lágyemelegséget találunk még a sákramentumok kiszolgáltatása körül is:

nehezen tarthatjuk meg. hiveinket a közel jövőben beálló változások között. Rámutatva ekképpen a bajokra és az azokat elhárító eszközökre és módokra: átadja a szót Vajda Ferenc, szász-lónai lelkésznek.

Nevezett aa. a «Papi Értekezletekről» tartott felolvasást (közölni fogjuk legközelebb. Szerk.), és miután röviden jelezte a viszonyt, mely a kerületi és az egyházmegyei papi értekezletek között van, rámutatott az egyházmegyei értekezletek céljára, és a célt elérhető eszközökre és módokra, végül pedig három határozati javaslatot terjesztett elő, melyeket az Értekezlet, igen élénk eszmecsere után, el is fogadott annyi módosítással, hogy mindenik összejövetelel vegyesen tartassanak elméleti és gyakorlati tárgyokról népszerű felolvasások, míg a tisztán minket, papokat érdeklő kérdések a közös gyűlésen kerüljenek szőnyegre. Az elfogadott javaslatok értelmében, egyházmegyénk két körre oszlik, mindenkire kötelező tagsággal, és mindenik kör évenként két-két összejövetelt tart. A november 1-ig való kör megalakításokkal Deési Gyula, esperes és Régeni Ferenc, aai. bizattak meg.

(Folytatása következik.)

TÁRCA.

Részlet Kovács József életrajzából.

Zabolai Kovács József »székely nemes szabadsággal élő, tisztességes szüléktől« származott. Született 1732-ben Zabolán, Háromszék vármegyében. Tanulását a marosvásárhelyi református kollegiumban kezdte és végezte, a hol »gyermekségiben s ifjúságában megkülönböztetett nagy dicsérettel tanult.« Mikor ment a nevezett kollegiumba, nem tudhatni. Az iskolai törvényeknek 1747. január 31-én irt alá. Majd tanító volt a rethorika klassziban, jurátus, a fiatal diákoknak prézeze a máthezisből, s nevelője gróf Teleki Lászlónak. Tanulmányai bevégeztével, ismereteinek öregbítése végett, külföldi egyetemekre ment. A bölcs isteni gondviselés olyan alkalmat rendelt neki a kimehetésre, a melyből már előre is meglátszott, hogy őt a Mindenható hazájának s nemzetének különös javára szánta. Ugyanis, gróf Teleki Sándor, ki felismerte szép tehetségét, legkisebbik gyermeke, Sámuel mellé, ki utóbb az erdélyi nagy fejedelemség kancellárjává lett, Mentorul választá, s őt, miután Mária Terézia császárnétól kegyelmes engedélyt eszközölt a kimenetelre, fiával külföldre küldte 1759. decemberében. Hozzájuk csatlakozott még gróf Teleki József, ki mint koronaőr halt meg, s gróf Teleki Ádám, ki II. József alatt királyi biztos volt. Előbb Svájcba, a bázeli egyetemre mentek. Az alatt a két év alatt, melyet ott töltöttek, Kovács tehetségének megfelelően a mathezisban, fizikában s filozófiában képezte magát. Tanítványa volt a nagy Iseliusnak, a máthezis tündöklő csillagainak Bernulliáknak és Becknek. 1761. őszén tanítványait Bázeltől Hollandiába, az utrechti egyetemre kísérte. Itt hallgatta a tudós Wesselinget, Saxot és Hahnt. A következő évben Párisba ment tanítványaival, a hol főleg a mathezisben és asztronómiában tökéletesítette magát, azokban a tudományokban halhatatlan nevet nyert Cairott, Condamine és Lalaude útmutatásával. Még Párisban volt, mikor 1763. tavaszán, az erdélyi reformátusok főkonzistoriuma meghívó levelét vevé a székelyudvarhelyi professorságra, melyet

ő el is fogadott. Tanítványait visszakíséré Bácsbe, maga pedig, miután könyezve búcsut vett tőlük, haza indult, hogy az elfogadott hivatalra a maga idejében megérkezne. Erről az elválásról akkori jegyzőkönyvében ezeket írja: »Én elhagyám Bácsot Augustusnak 19-dik Napján (1763.) délelőtt 10 órakor; de elhagyám ellefelethetetlen Mecenásomat, Méltóságos R. Sz. Birodalombéli Gróf Teleki Sámuel Urfi ő Nagyságát is, a kinek tulajdonithatom csekély experientiamat, tanulásomnak, sok nagy és tudós embereknek hallgatását, könyveimnek legnagyobb számát, egy szóval, világi boldogságomat.«

Udvarhelyt 1763. szeptemberében foglalta el tanári székét. Négy esztendei professzorsága alatt behozta az intézetbe a Volf filozófiáját s máthezisé, Kruger fizikáját. S mint rektor, igen érdemes munkát végzett az által, hogy a kollegium alapítóinak hagyományairól ő készítette az első »Tabella regestrum«-ot, a pénztár kezeléséről helyes szabályzatot és a könyvtárról is a réginél helyesebb katalogust.

Udvarhelyi professzorsága igen jó hirnevet s ez azt a dicsőséget szerzé neki, hogy a magyarországi híres sárospataki kollegiumba a filozófia tanáruul hivatott meg, mely tanári szék akkor Szathmáry P. Pál halála miatt ürességben volt. Az üresen álló tanítói széket az 1766. novemberében Báyban összeült konferenciának lett feladata betölteni. »A mindenünnen öszvegyüllött s per extensum felolvasatott Correspondentiák tenorához képest«, Kovács József, az udvarhelyi kollegium rektora, ki az ajánlottak közül első helyen vala emlitve, választatott meg a filozófia kathedrára. Az eloquentia tanszéke is betöltendő lévén, a két tanszék jelöltjeiről így szól a konferencia jegyzőkönyve:

»His igitur in circumstantiis cum duo subjecto scilicet pro Philosophia, aliud pro Eloquentia desiderarentur. Pro Philosophiae Professoratu Clarissimus Dnus Josephus Kovats, Rector Gymnasii Udvarhelyiensis; pro Eloquentiae Professoratu vero Clarissimus Dominus Joannes Szentesi V. D. M. Aranyosiensis communi omnium suffragio electi sunt.

Quia memoratus Duus Kovats in remotionibus Transilvaniae partibus desiderat; ac tum de indulto Patronatus Transsilvanici, tum de proprio eiusdem resolutione merito debitari posset, pro vocando, permadendo, ac educendo eodem Domini Ladislaus Mariassy et Josephus Patay deputati sunt.»

Megválasztását a pataki kollegium főkurátora előre tudatta vele Miskolcra kelt levelében, melyet Kovács 1767. január 5-én kapott meg. Meghívását azonban késleltette részint az a körülmény, hogy a küldöttek gróf Teleki József után váraoztak, kinek szándéka volt akkor, Bécsből Erdélybe menni; részint az, hogy a hosszú varakozás alatt Máriássynak »házasságra lett maga resolútiója«, s Patay Sámuel családjában betegeskedések s halálozások történtek. »Midőn már sem a további várakozásban e Publicumnak nagy sérelme miatt nem lett volna mód«, s gróf Teleki is megírta, hogy Erdélybe való menetelével felhagyott, Csáji Márton superintendens a Kováts meghívására Ragályi Istvánt és Óváry Lászlót »requiálta.« Miután nem lehetett tőlük azt követelni, hogy saját költségükön menjenek, a püspök fl. 369. 19 D. gyűjtött számukra. A követek 1767. febr. 17-én érkeztek Udvarhelyre Kovátsához s őt a kollegium főkurátora s pátronusai nevében a filozófiai tanszékre meghívták. De Kovács abból az okból, hogy semmit sem tehet a főkonzistorium megkérdezése nélkül, melynek jóvoltából nyerte udvarhelyi professzorságát, bár a követek három napi ottlétük alatt minden kigondolható erősséget s okot felhoztak, s bár azon hivatal elfogadásától ő maga sem idegenkedett, határozott választ nem adhatott. Ezután két héttel 1767. március 1-én a pataki kollegium főkurátorához válaszólag irt levelében felfejti, hogy kérdést intézett ebben az ügyben a főkonzistoriumhoz, de azt a feleletet kapta, hogy semmiképpen el nem bocsáthatják, mivel itt is régen tervbe vették, hogy éppen olyan állást töltsenek be vele. »Méltóztatásának böltsen megítélni a Tekintetes Curator Urak, irja Kováts, ha ilyen parancsolat után, bátorságos volna-e nékem valamit tselekedni? Annyival is inkább, hogy mind Jólétvő Uraimhoz tartozó háladatosságomat, mind azon Philosophia Cathedrárt tészik itt is ő Exljok, ő Ngok előmbé.« Május 1-jén pedig gróf Lázár János ir a püspökhöz és főkurátorhoz a főkonzistorium nevében, arról értesitném őket, hogy a főkonzistorium a Kováts elmenetelébe nem egyezhetik bele. »Nem halt ugyan meg Enyedi Philosophiae Professorunk Tiszt. Tőke Uram; de öregségire s gyengélkedő egészségére nézve a Tanításról lemondván, üres helyet kagyott. Erre intéztetett Tiszt. Kováts József Uram, a mostani Udvarhelyi Professor.«

Igy maradt el Kovátsnak Udvarhelyről Sárospatakra való menetele. Sámuel Aladár.

Különfélék.

== **Hogy a sajtó nagy hatalom, azt élő ember nem tagadhatja.** Hogy az általa hintett áldások száma kiszámíthatatlan, az is bizonyos. De, hogy bolondokat is beszél, az is napnál világosabban áll előttünk. Ime, itt van a mi szerény «Egyházkerületi Papi Értekezletünk». Hogy hasznos institúciónak ígérkezik, arról napról-napra mind inkább meggyőződünk, már csak azért is, hogy egy pár vidék vallásos-egyházi élete föllendül; a lelkészek nem kényszerítve, nem parancsszóra, hanem barátságosan, mintegy «proprio motu» összejövén, egymást lelkesítik, buzdítják és erőt merítenek egymás támogatásából, és lesznek egy értelemmel ama szép

célok érdekében, melyek a köznek, és édes hazánknak fognak javára válni. Ugy szólván, semmi sem egyéb, mint magánemberek szabad társulása a gyűlésezési jog alapján, mely teljesen szabad minden alkotmányos országban, a törvények korlátain belül. Ám, ez nem elég. A budapesti zornalok a mi szerény törekvésünket már «a z e r d é l y i e v. r e f. e g y h á z k e r ü l e t c o n g r e s s z u s á»-nak nevezték el, és hajlandók, ennek valami egyetemes fontosságot tulajdonítani. Persze, van békecongresszus; demográfiai congresszus, sat. nó hát, ha mi is összejövünk egy pár százan és ott barátságosan értekezünk: ennek is okvetetlenül «congresszusnak» kell lenni. Hát, legyünk az; és bizonyítsuk be azt is, hogy minden törekvésünk arra irányul, hogy szolgálatot teljesítsünk a szépnek, a jónak; csupán arra kérjük az illető reportereket: különböztessenek meg minket az egyházkerületi törvényhozó és kormányzó magas testületeitől és ne illessenek bennünket olyan hatáskörrel, mely kívül esik a mi működésünkben. Mindenek felett pedig, szivleljék meg azt a figyelemzetésünket, hogy érteni kell azt a dolgot, a miről írunk.

== **A tiszáninneri egyházkerület főgondnokává,** a boldog emlékü br. Vay Miklós helyébe, br. Vay Béla választott meg úgy szólván egyhangulag, miután az a néhány szavazat, mely elvétve másokra esett, számításba sem jöhet. Az új főgondnok azonnal fel is esküdt a Nagy-Kaposon folyamatban levő egyházkerületi közgyűlés színén. Azzal a jóleső megnyugvással küldjük szerencse-kivánatumokat a testvér-egyházkerülethez az alkalomból, melyre feljogosít a nagy nevű és ritka protestáns meggyőződésű Vay-család hagyományaiba vetett feltétlen bizodalom. Hisszük, hogy az új főgondnokban e hagyományok folytatást nyernek és lesz ő is erős oszlopa a magyar kálvinista Sionnak.

== **A marosvásárhelyi kollegiumban** 1869-ben érettségi vizsgát tett 41 ifju közül 15-en folyó év szept. 2-án ismételen összegyűltek, öszbe vegyülő hajszálakkal, de egymás iránt való szeretettel és meleg érdeklődéssel az alma mater és közügyeink iránt. A vizontlátás örömei között szállott el ajkaikról a »Te benned biztunk eleitől fogva« felséges zsoltár s Tavaszy József lélekemelő imájára szálltak a mindenek urához, hálát adni a megtartásért. Majd kir. tanfelügyelő, Deák Lajos, emlékezett meg az urban elhaltakról s tett jelentést amaz összeadott fillérekről, melyekből már 300 frt. tőke gyűlt, s melyet kezelés végett, átadtak a kollegium előljárásióságának, hogy kamataiból utódaikat, vagy azok nem léteben, szegény, szorgalmas tanulókat segíyezzen. Jól és helyesen jegyzi meg tudósítónk, hogy nem világ-mozgató esemény, de egy kis körnek igaz melegsége, mely a multa vetvén fényét, a jövendőnek virágzását, termékenységét teszi lehetővé.

== **Meg vagyunk győződve, hogy nincs tollforogató ember** ez országban, még ha csak infarinatus is, hogy ne ismerné Erdélyi János nevét, ki mint költő, kritikus, irodalom-történész, bölcsész és stiliszta egyiránt halhatatlan nevet vívott ki magának, s dicsősége marad a sárospataki kollegiumnak, melynek nagy hírv tanára volt. A tiszáninneri egyházkerület mostani közgyűlése alkalmából, emléktáblát illesztett nagy fia emlékére a nagykaposi templom falába, melynek költségeit a kaposi nők szerezték össze, s melyet folyó hó 16-án méltó ünnepélyességgel lepleztek le. Ez által egy halhatatlanunknak neve van megmentve a feledékenységtől s részben elég téve a hálának, és kegyeletnek.

== **Lelkész beigtatás volt** szeptember 2-án Nagy-Pacalon; holott is tiszteletes Nagy Zsigmond, volt szalkszent-mártoni segédlelkész aa. iktattatott be új hivatalába. A beigtató lelkész tisztét tiszt. Csák Aladár aa. végezte, ki magas színvonalon álló beigtató beszédével épp oly nagy hatást ért el, mint Nagy Zsigmond aa. szépen kidolgozott s új hiveinek lelki igényeihez alkalmazott beköszönőjével. Adja isten, hogy hiveink igaz lelki öre, a szeretetnek valódi apostola lehessen!

== **A polgári házasság az országgyűlés két háza** által el van ugyan fogadva, de szentesítve még nincs, annál

kevésbé életbe léptetve, és már megjelent egy takaros füzetben a jegyzetekkel, utalásokkal és magyarázatokkal ellátott, dr. Imling Konrád, kuriai bíró által kiadott szöveg. Ára 50 kr. Igen hasznos és szükséges manualis, melynek igen nagy hasznát vehetik a lelkészek még igen sokáig, mert igen sokáig fognak még, az életbe léptetés után is, tanácsadói lenni a népnek.

= **A kolozsvári ev. ref. kollegium eljárásága**, egy pár hónappal ezelőtt gyűjtést indított új tantermek építésére. Eddig begyűlt 1681 frt. Az újabb gyűjtésekről ezután mi is értesítjük olvasó közönségünket, a mint következik: A 393. sz. iven gróf Thorockay Miklós gyűjtő 18 frt. Ambrózy 2 frt. N. N. 2 frt. Pulszky 5 frt. Teleki József gr. 10 frt. Bethlen Ödön gr. 5 frt. Daranyi Ignác 5 frt. Bethlen Bálint gr. 9 frt. Rohoncy Gedeon 2 frt. Br. Nyáry Béla 5 frt. Herceg Odeschalchi Gyula 5 frt. Br. Jósika 5 frt. N. N. 1 frt. Gajári Ödön 5 frt. Br. Bornemisza Ádám 3 frt. Szunyogh Szabolcs 3 frt. Br. Kemény Kálmán 5 frt. Br. Radák Ádám 10 frt. A 381. sz. iven Bod Gyula tvszéki bíró gyűjtő 3 frt. Torma Miklós 3 frt. Bokros Andor 2 frt. Gajzágó László 1 frt. Placsintár Ödön

1 frt. Lázár Emil 1 frt. Lázár Kálmán 1 frt. Gálócsi Samu 1 frt. Markovics Antal 1 frt. Dr. Weisz Lipót 1 frt. N. N. 1 frt. Karsai Gábor 1 frt. Dombora András 1 frt. Mihály Ferenc 1 frt. Gózi Károly 1 frt. Papp Jenő 1 frt. Kübacher Ferenc 1 frt. Bauer Lajos 1 frt. Nagy N. 1 frt. Tüzes Karácson 1 frt. Almay Ferenc 1 frt. Piszatory Zoltán 1 frt. Felszegi Aladár 1 frt. Dr. Göllner Béla 1 frt. Munteanu Ágoston 1 frt. Dr. Miklóssy József 1 frt. Gradovits György 1 frt. Fogadják a kegyes adakozók az előjáróság hálás köszönését.

Szerkesztői nyiltposta.

= **M. K. urnak. Keresztur.** Az egyházkerületi Papi Értekezletnek és összejövételének absolute semmi hivatalos jellege nincs. Ebben igaza van De, hogy a lelkipásztorok azon palást nélkül, tehát külső papi jelleg nélkül jelenjenek meg: ezt a magunk részéről nem tartjuk helyesnek. Azt is tudjuk, hogy nem ruha teszi az embert, bár »vestis facit monachum»; de, hogy ilyen alkalmakkor kimutassuk egyházi állásunkat, mely bizonyos lelki állapotot, és meggyőződéseket is jelent: ezt illőnek és tisztességes dolognak tartjuk. Reméljük is, hogy M.-Vásárhely igazat fog nekünk adni, s dicsőséget szerez az egyszerű palást méltóságának.

HIVATALOS RÉSZ.

1129—1894.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a szil.-szolnoki egyházmegyébe kebelezett szilágy-somlyói egyházközség I-ső osztályu lelkési állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalom: 1. Tisztességes lakás, mely áll: négy szobából, egy konyhából és egy kamarából, továbbá szükséges melléképületekből, külön iroda-helyiségből és egy nagy diszes kertből.

2. 957 forint, azaz, kilencszázötvenhét forint tizedkárptólási kamatból, félévi utólagos részletekben, az egyházkerületi pénztárból.

3. Az egyház pénztárából, évnegyedes előleges részletekben, 443 forint, azaz, négyszáznegyvenhárom forint.

4. Az egyházmegyei szabályrendelet által megállapított stólábúl.

Kötelessége: a papi teendők mellett, a községi elemi iskolában, a római kath. algimnáziumban és az ipariskolában a vallást minden külön díj nélkül tanítani.

Pályázati határnap: folyó évi október 20. A pályázati kérvények nt. Viski Pál, esperes aához küldendők, Zoványra.

Kolozsvártt, 1894. szept. 15. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1137—1894.

PÁLYÁZAT.

Ay erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az enyedi egyházmegyébe kebelezett maros-gombási lelkész-tanítói állomásra, ezennel másodizben, pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes lakás melléképületekkel, kerttel, egyházhatósági becslés szerint, 416 frt. 75 kr. melyből 175 forint készpénz, 43 frt. 55 kr. pedig 13 hold, 1449 négyszögöl területelmű kánonika-porción tisztza jövedelme. (A bérleti jövedelem megközelíti a 200 frtot.) Tervbe van véve államiskola felállítása is, de létesüléséig a lelkész köteles az iskoláztatást végezni.

Megválasztandó lelkész aa. köteles leend, belépni az egyházmegyei özvegy-árvai gyámintézet tagjai sorába.

Folyamodványok folyó évi október 15-éig, nt. Sándor János, esperes aához küldendők Miriszlóra, u. p. N.-Enyed.

Kolozsvártt, 1894. szept. 17. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1134—1894.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a görgényi egyházmegyébe kebelezett körtefái egyházközség kántor-tanítói állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalom: megújított gazdasági épületekkel, nyári főzővel, kerttel ellátott tisztességes lakáson kívül, egyházhatóságilag, 310 frt. 5 kr-ra becsült fizetés, melyben a kepén és tűzifán kívül, kilenc hold, 1334 négyszögöl első osztályu tagosított kánonika haszonélvezete, és 70 forint készpénz járulék foglaltatik.

Pályázati határidő: folyó év október 10. Folyamodványok nt. Lénárt József, esperes aához küldendők, Magyaróra, u. p. Disznajó.

Kolozsvártt, 1894. szept. 17. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1133—1894.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a görgényi egyházmegyébe kebelezett maros-járai kántor-tanítói állomásra pályázat nyittatik.

Javadalom: gazdasági épületekkel, veteményes és gyümölcsös kerttel ellátott tisztességes lakáson kívül, egyházhatóságilag, 237 frt. 81 kr-ra becsült kepe, kánonika, tandíj és garaspénz.

Kötelessége: a rendes tanszakon való tanításon és a kántori teendőkön kívül, mikor a lelkész a filiában szolgál, az egész isten-tiszteletet végezni.

Pályázati határnap: október 10. Folyamodványok nt. Lénárt József, esperes aához küldendők, Magyaróra, u. p. Disznajó.

Kolozsvártt, 1894. szept. 17. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1142—1894.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a széki egyházmegyéhez tartozó keszűi kántor-tanítói állásra ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: gazdasági épületekkel, veteményes kerttel ellátott lakáson kívül, a földék haszonbéri kezelése mellett, 300 forint. Ezen összegből készpénz 79 forint.

Pályázati határnap: folyó évi október 10. Folyamodványok nt. Somkerek Miklós, esperes aához küldendők, Székre.

Kolozsvártt, 1894. szept. 17. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1158—1894.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a széki egyházmegyébe kebelezett magyar-frátai egyházközség orgonista-kántor-tanítói állomásra pályázat nyittatik.

Javadalma: tisztességes lakás, két és fél hold belső-séggel. Húsz hold kánonika-porción egy tagban, melynek kataszteri tisztza jövedelme 52 frt. 64 kr. ugyan, de haszonbérbe adva, 160 forintot is meghoz. Készpénz fizetés 220 forint 40 krajcár.

Pályázati határidő: folyó évi október 15-ke, mely időig a folyamodványok nt. Somkerek Miklós, esperes aához, Székre, küldendők.

Kolozsvártt, 1894. szept. 18. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó **Szász Gerő.**

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIV. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1894. Szeptember 27.

39. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendőek: *Külmagyarutca 9. sz.*

Az ima az iskolában.

(Felolvasatott a m.-péterlaki közös papi és tanítói Értekezleten.)

Általánosan én az imádkozást, mondjuk, imádkoztatást, míg egyfelől könnyű, másfelől kényes portékának tartom. Igen alkalmas, vagy talán éppen a legalkalmasabb növelő eszköz, okszerűen használva; de lelketlen kezelés mellett, vagy éppen semmi értéke nincsen, vagy pláne ront. Helyes irányban vezetve, szárnyat ad a gyermek lelkének, visszaélve vele, elveszti üde himporát, s lesz belőle vers, rigmus, szó, társasjáték, egyhangu valami a tanulás kezdetén, unalmas valami lecke után.

Az iskolai imádkoztatásnak a következő alakjait ismerem.

1. Fenhangon mondanak egy betanult imát, mely vagy az általános Uri ima, Hiszekegy istenben, Üdvözlégység Mária, sat. vagy vers, vagy próza.

2. Egy gyermek fenhangon előre mondja, a többi szintén fenhangon ismétli.

3. Egy gyermek fenhangon mondja, s a többi csak hallgatja.

4. A tanító mondja előre, s fenhangon a gyermekek utána.

5. A tanító hangos imáját hallgatják, vagy magukban mondják.

6. Végül, van az ének-ima.

Hogy ezek közül melyik legyen a többieknél jobb, bajos volna, eldönteni, mert végtére is, sokszor a körülményektől is függ. Zsidó iskolában, pl. a szokott ritussal leginkább pászol az első; katolikus iskolában a második és negyedik; protestánsoknál a harmadik és ötödik. Nem céлом, azonban, így felekezeti fiókok szerint tárgyalni az iskolai ima alakját, annál kevésbé tartalmát, csupán általános pedagógiai szempontból kívánom véleményemet elmondani.

S ha keresem az általános ima-alakot, elmegyek egy jó édes anyához, s tőle lesem el, mikint tanítja imádkozni gyermekét?

Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál édes gyermekem.

«Adjon isten jó éjszakát édes apámnak, édes anyámnak, testvéreimnek, mindenkinek; adjon isten gyógyulást a betegeknek, hajlékot az útonjáróknak. Amen.» Kisebb korában anyja tanította meg reá, most maga mondja, mihelyt «vetve az ágy puha-melegen». Nagyobbik testvére még eztis tudja:

«Én lefekszem én ágyamba,
Mint egy testi koporsómba,
Három angyal fejem felett:
Egyik megőriz engemet,
Másik szememet lezárja,
Harmadik lelkeket várja.»

De, mire a harmadikra kerül a sor, már el is vitte lelkét az angyal abba a tündérországba, hol a jó gyermekek, kik szépen imádkoztak estve, vigan csörrenő diót, kürtöskalácsot, s szép új ruhát kapnak. Egyszer csak megálmodják, aztán egy másik egyszer édes anyjuk kék kötőjéből előkerülnek; az angyal csak a padlásig hozza le, a házba nem jó be, mert fél, hogy meglátják.

Tata névnapja messze van még, mikor kicsi mama már tanítgatja:

«Istenem, teremtőm,
Hallgasd meg imámat,
Áld meg minden jóval
Édes jó apámat.»

Minden szó után egy csók, az «ámennél» éppen száz.

De, most veszem észre, hogy tilalmasban járok, ha a családi szentélybe tolakodom akkor, mikor az iskolai ima-alakot ismertetem. De legyen kimentve eljárásom, mert tanulni mentem oda az édes anyához, ki szépen megmagyarazza gyermekének: miért, kihez kell imádkozni, s aztán nem okvetetlenkedik egyik módszerrel sem, hanem követi szive ösztönét.

Nem messze van már most innen a felelet azon feltett kérdésünkre hogy mikint imádkoztassunk az iskolában? Tökéletesen mindegy, úgy tetszik nekem, akár karban, akár egyenkint, elő-, és utánmondással, vagy bárhogyan, csak szívből

jőjjön, szívhez szóljon, okos lélekkel legyen alkalmazva, s ne legyen belőle se egyszerű társasjáték, se közönséges rigmus.

És ezt nem az alak, hanem a tartalom, úgy a tárgyi, mint a pedagógiai tartalom adja meg. És itt talán valamivel okosabban is hozzá szólhatok a dologhoz.

Legyen az ima tárgy- és alkalmoszerű, vagy pedagógiai nyelven szólva: szemléltető. Ezt tanulhatjuk az édes anyától, ki étel előtt, étel után, estve, reggel, ha testvérei betegek, sat. mindig az alkalom szerint, tehát szemléltetve imádkoztat. «Istenem, édes atyám! Gyógyítsd meg kicsi Juliskánkat, te jól látod szenvedéseit, csak te gyógyíthatod meg.» Az arcon lepergő könnycseppek az «úgy legyen», az «áment» mondják reá. Avagy, étel előtt: «jó istenkém, a kicsi füveket te táplálsz a föld zsirjával, te itatod harmatgyöngygyel és esőcseppel, az állatokat te táplálsz a mezők fűvel: rendeld ki nekünk is a mindennapi kenyérünket.» Az «ámen» már ott van az asztalon, fel van tálalva a párolgó leves.

Legyen az iskolai ima is mindig szemléltető. Kérdhetik némelyek: hát, lehet ez? A fennebbiekben meg van adva a felelet a házi, az otthoni imára. De hát az iskolában? Ott is lehet, sőt csak úgy lehet jól.

Megszokott dolog, hogy betanítunk egy pár általános imát özvíz előtt, s aztán egész özvíz utánig «használjuk». Éppen mint a szegény gazda-asszony, kinek csak egy fazaka van: a sok ételt is a nagy fazékban főzi meg, s a kicsi ételt is a nagy fazékba teszi.

Milyen visszás, pl. ha midőn a tanító dél előtt éppen annak bebizonyításával töltötte el az utolsó félórát, hogy «milyen restek, szófogatlanok vagytok, kedves gyermekeim», s aztán, mikor indulnak haza, elkezdik zengeni tele torokkal a Gönci-ABC-ből:

Áldunk téged jó istenünk,
Most is, midőn haza megyünk;
Mert munkánkat jól végeztük.

Vajjon, nem jobb volna-e, ha a tanító egy ilyen imát rögtönözne: «Mennyei atyánk, gyarlók vagyunk, mert porbűl lettünk; sokszor hibázunk, talán ma is hibáztunk; oh, vezérelj minket az egyenes útra, hogy hallgassunk tanítónk szavára.» Ez nem volna vers, de igaz; igazabb, mint ama másik, mely rendes körülmények között alkalmas ima, de ez uttal merő hazugság.

Mondhatom, hogy a tanítók az imával hatványozottan több visszaélést követtek és követ-

nek el, mint, mondjuk, váltóval. Váltóhamisítást nem sokat hallottam, de hamis imát igen bőven.

Milyennek gondolom tehát én a helyes iskolai imát? Tárgy- és alkalmoszerűnek, azaz, szemléltetőnek, t. i. alkalmazkodjék mindig az az napi tárgyhoz. Minthogy azonban délelőtt, vagy délután több tárgy fordul elő: a sok közül egyikhez. Lett legyen, például, hogy a legegyszerűbbet hozzam fel, egyik tárgy Gáspár olvasókönyvében a «Kő». Miért ne lehetne ilyen záróimát mondani előre és mondatni után: «Te rendezted, oh atyánk, a természet háztartásában, hogy legyenek növények, ásványok, állatok. Minden «legyen» szavadra állott elő; oh, adj értelmet nekünk, hogy a bölcsen berendezett természet világában felismerjük a te képedet, nagyságodat, és bölcsességedet.»

Vallástani, vagy bibliai témákkal is összehozhatnám példáimat, de effelől a tanító-elnök úr előre megintett, nehogy vallásos térre lépve át, felolvasásomat a felekezeti csúf névre kereszteljék el. Nem is teszem, hiszen, a nélkül is végetlen mező áll előttem, hol engem imádkozni tanít és segít az olvasókönyv, földrajz, történelem, természettan, akár a kétszer-kettő is.

Hogy csak a küszöbön levő milleniumra térjek át. Előkészületül a nagy ünnepélyre, napokig, hónapokig tanítom, például, a honfoglalás történetét. Akkor mindig a költőkkel imádkoznánk: Kölcseivel, Vörösmartival, Garaival, Petőfivel. S minden módszerrel, mik felett vitázni, ez értekezés feladata. Mondhatná egyszer karban az egész:

«Isten áld meg a magyart!»

Máskor egyik előre mondaná, s kísérné a többi

«Nagy a világ, kicsiny benne a hazám,
De e kicsit szerctem én igazán.»

Máskor csak egy gyermekkel szavaltatnám:

«A magyarok istenére esküszünk!»

Szóval, minden ima-alak használható, csak tartalma legyen alkalmi, szemléleti. Az a felfogás, hogy az imában mindig mintát kell adni, engem nem feszélyez. Szabatosan betanult minta-imára szükség van, de ez mindig magán visei az általános bélyegét, ugyanazért csak általános alkalmakkor használható, de mikor speciális alkalmam van, azt ragadom meg, a mikor, lehet, hogy pongyolább leszek a kifejezésben, de izmosabb a tartalomban.

Legutoljára hagytam az ének-imát, mely éppen a csak most említett minta-ima fiókjához tartozik, s annak egyik legjogosabb formája. Hová kell felségesebb reggeli ima, például, mintha a

gyermek három-négy szólamban elénekelik Szé-
kács örökszép reggeli imáját:

«Hozzád fohászokodom,
Oh, isten, oh atyám;
Te őrzél engemet
Homályos éjszakán.»

Vagy ha Mózes éneke hangzik fel a gyer-
meki ajkakon:

«Te benned bízunk eleitől fogva.»

Ime, ezekben mondtam el, az időhez mért
rövid véleményemet az iskolai imáról. Mielőtt
azonban tárgyalásomat befejezném, hadd mondjam
ki az eddigieket rövid tantételek alakjában is.

1. Az iskolai imádkoztatás, lelketlen kezelés
mellett, babona, vers, rigmus, szó-, és társas-
játék csupán.

2. Okszerűen kezelve, a legalkalmasabb nö-
velő-eszköz.

3. Alakja sokféle lehet, de:

4. tárgyának lehetőleg alkalomszerűnek, szem-
léletinek kell lenni, éppen ezért

5. ugynevezett mintaima csak ritkább és ál-
talanosabb alkalmakkor használható; ezek között
pedig

6. a gyermek lelkéhez közelebb áll az ének-
ima, ennek általános jellege, s hosszas tanulást
igénylő természete miatt azonban nem férköztet-
hető be minden közönségesebb alkalomhoz, miért
is, mint a só az ételben, csak mértékkel alkal-
mazható.

Miután e thémánál, nekünk, papoknak, pro
és kontra több mondarivalónk is lehet, szívesen
veszem, ha olyik Papi Értekezlet tantételeimből
vita-tételeket csinál, s esetleg előadott állás-
pontomból kiver.

Csekme Ferenc.

A papi Értekezletekről.

(Felolvastatt a kolozs-kalotai egyházmegye 1894. szeptember 8-án
tartott Papi Értekezletén.)

A hajós a tengerről, a szelek fúvásáról; a föld-
mives terméséről, földjeiről, barmairól beszél, ha egy
másik hajóssal, vagy földmivessel találkozik. Az iparos,
a hivatalnok szintén mindazon munkaköréről szólnak, a
melyben mozognak, a mely után élnek, ha egymás közt,
vagy egymáson kívül vannak.

Nekünk, papoknak is van egy állandó témánk, a
melyről mi is mindannyiszor beszélünk, valahányszor ket-
ten, vagy hárman valahol összegyülekezünk, a melyet
mindig megvitatunk, megbeszélünk, ha gyűlésezünk, vagy,
ha csak barátságosan egymás közt is vagyunk. Nem is
lehet ez másképpen; gondolkozásunk, foglalkozásunk, egész
érzelmi világunk úgy össze van nőve azzal a munkakörrel,
melyben élünk, mozgunk, hogy szinte nem találjuk jól
magunkat, nem érezzük a talajt lábaink alatt elég erős-
nek, ha másutt járunk, más mezőre lépünk. És ez a mi

örök és állandó témánk, a mely mindig új, meg új
tárgyait szolgáltatja a gondolkozásnak, a mely mindig
érdekel, vonz és leköt: az evangélium. Igen, mert
az egész egyházi életnek, vallás-erkölcsi cselekvésnek,
keresztyéni gondolkozásnak, érületnek gyökérszála az
evangélium talajába nyúlnak bele, onnan nyerik éltető
nedvüket. Sőt, az egész egyházi életet, a papság nemes
lelkületével, apostoli buzgóságával; magát a népet erős
hitével, szeretetének melegségével; az egyes gyülekeze-
teket csinos templommal, jól kerített és épített papi la-
kással, gondozott iskolával: úgy tekinthetjük, mint az
evangéliumnak gyümölcsét, az életben megtestesülését,
az egyesekben megvalósulását.

Ugy vélem, hogy míg a világi életnek főnőbb
említett és más emberei csupán saját jól felfogott anyagi
érdekeiktől, gondnélküliségüktől, vagy talán éppen idő-
töltésből, indítatva beszélgetnek a maguk dolgáról: addig
nálunk, lelkipásztoroknál a magánügy mindig összevan
kötve a közügygyel, a kellemes a hasznossal; minket
nem csupán a magánérdek, de sokkal inkább úz és szo-
rongat, az apostol nyelvén szólva, egyházainknak, a reánk
bizott nyájnak jól felfogott érdeke, az evangéliom-
nak lángoló szeretete. Minden egyes intézmé-
nyünk, melyeket megteremtve, időnként, tehetségünket
azoknak szolgálatjára szenteljük: arra van hivatna, hogy
az evangélium lelke átmenjen az életbe, és mozgató
erejévé váljék a társadalomnak. Erre a célra szolgál a
papi értekezleti intézmény is, a melyről szóló vagyok.

Nem új dolog a papi értekezleti intézmény, mert,
hogy tovább ne menjek, e traktus is már régebben dol-
gozott ki alapszabályokat, és gyűlést is tartott, de újabb
fordulatot mégis csak most vett, a midőn megalakulandó
az egyházkerületi Papi Értekezlet is. E nélkül is talán az
idők intő jele újabb életerőt kölcsönzött volna a
már-már szűnyadni kezdő provinciális értekezleteknek,
de így, ezzel fokozottabb lesz a hatás, egyöntetűbb a
munka, sikeresebb az eredmény.

Jelezve igen röviden a viszonyt, mely a kerületi és
az egyházmegyei értekezletek közt van, áttérek, mint
fontosabbra, a célra, és annak megvalósítására irányuló
eszközökre és módokra.

A kerületi értekezletek szabályzata a már meg-
levő, vagy ezután alkotandó egyházmegyei értekezleteket
és azoknak szervezését egészen érintetlenül hagyja. Meg-
kivánja azonban azt, hogy az egyházmegyei értekezlet
a kerületinek céljait előmozdítsa, annak élő szerve legyen;
megkivánja, hogy tagjai a kerületi értekezleten, azon
esetben, midőn az területén, vagy a szomszédos egyház-
megyében tartatik, megjelenjenek. Háromszori igazolatlan
elmaradás egy korona büntetést von maga után. Köte-
lessége az egyházmegyei értekezletnek üléseiről pontos
jegyzőkönyvet vezetni és azt az Igazgató-Választmánynak,
a közgyűlés előtti jelentéstétel, az eredmények konsta-
tálása végett felküldeni, s általában, mint szervnek, a test
iránti érdeklődést fölkelteni.

Részünkről a kettő közötti összeköttetést, s ennek
különösen azon oldalát, mely a munkásság beszámolására,
jobban mondva, ellenőrzésére vonatkozik: nagyon helyes-
nek tartjuk. Nem csak tevékenyebb munkára sarkalja ez
a traktuális értekezleteket, de, a mi jót és hasznost vé-

geznek, azt megismerteti más traktusokkal is. A kibúvó azonban itt is megvan, és ez az egyházmegyei értekezletek azon szabadságában rejlik, mely a gyűlések tartásának számát fogja megállapítani. Ha évenként meghatározott számú ülések tartása lesz kimondva: munkásság is lesz; ellenben, ott állunk, hol ez előtt. Részünkről erre nézve, alább leszek bátor határozati javaslatot előterjeszteni. De, látok még egy másik kibúvót is, a mely az egyházmegyei értekezletek tagjainak kötelező, avagy nem-kötelező voltában rejlik. Ugyanis, ha az egyházmegyei értekezleti tagság kötelező: akkor a tagok büntetés terhe alatt kell, hogy megjelenjenek a kerületi értekezleten, a midőn az illető, vagy a szomszédos egyházmegye területén tartatik; ellenkező esetben, csak azok mennek el, a kik jószántokból tagjai az egyházmegyei értekezletnek. Igaz, hogy minden pap kötelezett tagja a kerületi értekezletnek, de ez a kötelezettség csak a tagsági díjak befizetésével jár és nem azzal is, hogy a tag a gyűléseken is megjelenjék. Itt van még az a bökkenő is, hogy a kerületi szabályzat nem mondja ki, hogy a traktusok kötelesek Papi Értekezleteket alakítani, a mi szintén a kerületi gyűlések népességének rovására eshetik. Ezekre nézve, szintén alább leszek szerencsés határozati javaslatot terjeszteni elő.

Egyebekben, mint a szervezet, tisztikar, tevékenység, körökre való osztás, sat. teljesen önállóak az egyházmegyei értekezletek.

A mi a Papi Értekezletek célját illeti, úgy tesszük, hogy arról már általánosságban szólottam, a midőn fönnebb jelzém, hogy minden egyházi intézmény az evangélium szolgálatában áll, s kell, hogy álljon. Szorosabb értelemben, azonban, minden Papi Értekezletnek kettős, u. m. elméleti és gyakorlati céllal kell bírnia, s e két úton kell haladnia az egyetemes cél: az evangélium felé. A keresztyén vallás, igaz, hogy a szellem vallása, de ez a szellem nem pusztán az elvont, elméleti igazságokban áll és nyilvánul, sőt így talán felfogható és megérthető se lenne általunk, hanem átmegy az életbe, a valóságba, gyakorlati megvalósulást nyer a hívőkben. Az eszme, mely a keresztyénségben ki van fejezve, történetivé lett a Jézus Krisztus személyében. Az evangéliumi igazságok, erkölcsi elvek ismeretére, s általában a theologiai tudományok széles mezejére elméleti úton juthatunk el. És az a kapocs, mely a lelkipásztort a theologiai kurzus bevégeződése után is odafűzi ama mezőhöz, az önképzés mellett, nem más, mint a Papi Értekezletek. Szükségét érezzük a haladásnak, lelkünk szomjuhozza az ismereteknek új, meg új vívmányait, mindezt pedig anyagi és elszigetelt helyzetünknel fogva, nem nyerhetjük meg másutt, mint egy olyan kis körben, hol kölcsönös eszme-csere által tanítva tanulunk, és lépést tartunk a haladó korral. Ez a kis kör pedig számunkra ismét nem más, mint a Papi Értekezletek. Majd, közös akcióra indít saját sorsunk, vagy anyaszentegyházunk magas rangu érdeke, és akkor a kivitel módzatainak megállapítására, a felmerülő kérdések feletti eszmecserére kedvezőbb alkalom alig kínálkozik, mint a Papi Értekezletek. De az eshetőségektől eltekintve, előttünk áll a valóságos jövő, melyben az egész protestántizmus életképesége próbára lesz téve; minket, lelkipásztorokat terhel

a legnagyobb felelősség, ha, vajjon, a reánk bizott nyáját meg tudjuk-e őrizni? E nemes harcnak kellő eredménye csak úgy lesz, ha van egy verseny-terünk, a hol kipróbáljuk erőnket és felövezzük derekunkat a szellem erős fegyvereivel. Ez a versenytér: a Papi Értekezletek.

(Vége következik.)

Az egyházmegyékből.

A kolozs-kalotai egyházmegye közgyűlése.

(Vége.)

Másik felolvasó Szabó Lajos, nagy-kapusi lelkész aa. volt. Felolvasása «Az újkori ásatások eredményéről szólott, tekintettel az ó-testamentumra». Érdekes volt, hallani, hogy mit beszélnek azok az egyszerű cserépdarabok, melyeket az újkori ásatások hoztak napvilágra. Mindeniken megtalálható az összefüggés az ó-testamentum vallásos felfogásával, világ-nézetével, s így ezeknek ismerete hasznos kulcsot nyújt az egész ó-testamentum megértéséhez.

Lám csak, még a kövek, a cserepek is beszélnek; hát, mi ne szóljunk, mi ne beszéljünk-e? Élet van a földben, a levegőben: legyen élet mi bennünk, mi közöttünk is.

A tulajdonképpeni közgyűlés 9-én, vasárnap délelőtt kilenc órakor kezdődött, Deési Gyula, esperes aa. megnyitójával. Nem is afféle sablonszerű megnyitó volt ez, hanem általánosságban hű képe az egyházmegye szellemi, anyagi állapotának, megemlékezve arról, a mi haladásra, buzgóságra mutat, és nem hallgatva el azt sem, a mi egy, vagy más helyütt megróvás alá esik. De, hadd mutassunk be belőle egy pár kiemelkedő részt, főbb vonásokban. Mindjárt az elején az emlékezet birodalmába vezet. A magyar nemzeti közélet két kiváló alakjáról emlékezik meg, kiknek mindkettőjét gyászolja a protestáns egyház is. Kossuth Lajos és br. Vay Miklós e két nagy férfiú. Maga a tény, hogy emléküket felujtá, szépen bele illett az esperesi jelentés keretébe; és a hang, a melylyel róluk szólott, méltó is volt hozzájuk.

Az egyetemes ref. egyházat érintő nevezetesebb mozgalmak közül az országos zsinati törvényhozást említi föl, melyet még egyházkerületünk beilleszt a multban kifejlődött alkotmányos életének keretébe. Messzi kiható horderővel bír az országos özvegy-árvai gyámintézet mozgalma is, melynek megvalósulását mindnyájan óhajtjuk. A gyámintézettel kapcsolatos nyugdíj-intézet megteremtését, talán éppen annak sikere érdekében, nem helyesli az esperesi jelentés; de, nézetünk szerint, az is éppen olyan szükséges és méltányos is.

Kerületünk kebelében korszakot alkotó az ideai egyházkerületi közgyűlés, mely véglegesen döntött a kolozsvári theol. fakultás érdekében. És itt elismerés illeti azt a férfiút, a ki évtizedek óta teremtő erejének egész teljességével, szívének, lelkének egész melegével azon volt, hogy ez az intézet létre jöjjön. E férfiú: Szász Domokos, kerületünk érdemes püspöke. Ám, kérdésbe tesszük sokan: nem volt-e ennél sürgősebb, égetőbb kérdés elég? S talán igazságuk is van; de, hát nem elsőrangu, sürgős kérdés-e a papképzés? Egy ily intézmény előtt meg kell hajolnunk, s áldanunk kell a gondviselést, hogy adott nagy férfiakat nagy tettekre. Egyházmegyénk, az eddigi alapítványokon és adományokon kívül, 633 forinttal járult az intézet megteremtéséhez.

Az egyes egyházakat illető általánosabb ügyek közül, legelsőben is a népoktatásról szól. De itt kevés az, a mi dicsekedésre szolgálna. Harminckét felekezeti tanítói állomás közül nyolc már évek óta ürességben van; oktatás, e hosszú idő alatt, csupán kettőben volt, ezt is az illető lelkészek végezték. Az 1893-iki XXVI. t. c. értelmében, ezen 32 felekezeti iskola közül csupán 4 nem kérte az államsegélyt, a többi mind rá van szorulva. A harminckét felekezeti tanító évi fizetése 9478 frt. a miből átlag egy tanítóra 296 frt. esik; a valóságban azonban, a fizetés 49—600 frt. közt váltakozik. E siralmas helyzetből más menekülés nincs, mint az összes népiskolák államosítása. Ennek a nézetnek adtunk mi is nem egy ízben kifejezést.

Az év folyamán végzett építkezések értéke: 8591 frt. melyből Jákótelkére, M.-Bikalra, Ketesdre, Mákóra, Zsobokra, Vistára esnek nagyobb összegek.

A hivek szorgalmi jövedelem útján 2350 frtot teremtettek, míg a perselypénz 216 frtot tesz ki. Az ajándékozások értéke: 1289 frt. volt, a miből egy 500 frtos alapítvány Lészai Margit urhölgyet dicséri, a ki ezen összeget a nagy-petri papi fizetés javítására tette.

Örvendünk, hogy a lelkészi fizetések csekélysége áldozatokra indítja egyes, buzgó egyháztagjainkat. Nem ok nélkül, mert a kol-kalotai traktus 37 lelkészének összes jövedelme csupán 22.174 frt. a miből egy lelkészre átlag 599 frt. esik, de itt is, a valóságban igen nagy a szabálytalanság. Ezen talán a »Jelentő iverk« nyomán összeállítandó fizetés-kimutatási mozgalom lesz hivatva segíteni Valóban, itt az ideje; de ne 600 frt. hanem 800 frtos minimummal, mert minden papi mizeria, melyet ostromlunk, a fizetés hiányára vezethető vissza.

Az összes egyházi tőke: 50.125 frt; iskola tőke: 4360 frt. Kegyadományi alap: 9037 frt. Magtárak értéke: 16.942 frt; kepeváltási alaptőke: 28.247 frt. Mindenik alapnál emelkedés konstatálható, a mi mérője a hivek valóságos érületének, az éber lelképásztori gondnak.

Még egypár statisztikai adat: lélekszám: 26.819; szaporodás: 325 lélek. Születés: 1015; halálozás: 622; házasságkötés: 256, ebből vegyes-házasság csak 20 pár. A rendes tanköteleseknek csak hetvenhat százaléka tennelt, míg az ismétlőknek ötvenhat százaléka.

A vallás-erkölcsi állapotok általában mindenütt kielégítőek voltak. Csúpn Györgyfalva még mindig fészke az angyal-csinálásnak. Kolozsvárról minden megessett személy oda helyezi el gyermekét, a mely jelenség nem csak erkölcsi, de fajilag is igen káros és a törvény szigorát igénylő. Esperes aa. már megtette a lépéseket az illetékes világi hatósághoz. Vajha, meglenne a kellő eredménye. De sajnos, hogy a világi hatóság sem ezen, sem más egyházi dolgainkban nem igen nyújt segédkezet, sőt a nyújtottat is visszautasítja. E téren is valamit segíteni kellene.

Az esperesi megnyitó jelentés kezdete a mint az emlékezetnek volt szentelve, úgy a vége is a kegyeleté volt. Az egyházmegye két buzgó harcosa dült ki: Bod László, és Viski Zsigmond. Emlékezetük legyen áldott!

Mire ez a valóban érdekes és tanulságos áttekintés bevégeződött, már megkondultak a harangok templomozásra, csúpn a számbavételre maradt még idő. Könnyen megesshetett ez a számbavétel, mert, sajnos, nem valánk sokan. Hetvenhárom közgyűlési tag közül csak 6 világi és mintegy

17—18 egyházi jelent meg. A világiak élén állott Gyarmathy Zsigmond, buzgó főgondnokunk, és bemutatta magát az örökké vig kedélyü derék, Barcsay Domokos, algondnok is. Hogy a papok közül kik voltak ott, azt felesleges sorolgatnom. Ott voltak, a kik szeretik a barátságos összejövetelt, a kik nem zárkoznak óduikba, mint a bagoly; ott voltak, a kik, habár porszemenkint is, de építgetik nagy buzgósággal az anyaszentegyház falait, hogy azon még a pokol kapu se vehessenek diadalmat.

Megalakulás után, templomba vonultunk, a hol az esperes aa. ihletett imája után, Csűrös József, n.-almási pap aa. prédikált, Mát. XVII. 20. és I. Kor. XIII. alapján. Szép beszéd volt, tele gondolattal, eszmével, csak laikusoknak egy kicsit mély volt; mintha nem éppen a magyar ember szája-ize szerint készült volna. De azért, a kik megértették, azoknál a hatás nem maradt el.

Hétfőn, 10-én d. e. egy néhány felsőbb leirat olvasatott fel, melyek közül fontosabb a körösfői egyház képezési ügye. Körösfőn is, mint még sok helyt Kolozs-Kalotában, az örökség szerinti képezési rendszer áll fenn. Ám, ez alapján nem volna olyan rossz, vagy legalább is rosszabb a többi képezési rendszereknél, csak hogy van itt egy baj. Eladják a birtokot, az örökséget; már most az a kérdés: fizessen-e a vásárló az után papi bért, vagy nem? A pap díjlevele szerint fizetnie kellene, de tényleg nem, mert fizet ő már a saját öröksége után, vagy pláne, nem is tartozik egyházunkhoz. Az Ig.-Tanács e kényes kérdésben akképpen döntött, hogy az egyházunkhoz tartozó vásárlókon, a vett örökség utáni papi bér felhajtását elrendeli. De, hát az idegen felekezetü vásárlókkal mi van? Nézetünk szerint, leghelyesebb volna, ha új díjlevelet állítanának ki és új alapokra fektetnék a képezést. Természetesen ez, ama nyakas néppel nagyon nehéz, ha a felsőbb hatóság el nem rendeli.

Ezután az egyházmegyei tanács működéséről szóló jelentést olvasta fel a főjegyző, Biró András. Irányult pedig ez a hat ülésben végzett munka vásárlások engedélyezésére, építkezésekre, díjlevelek helybehagyására, számadások el látására, segély ajánlatokra; egy szóval, oly sokfelé, hogy a közgyűlésnek tényleg alig maradt tárgya, minden egyes kérdésnél csak a bevégezett eredménnyel állunk szemközt. Ha már rendszerünknel fogva, az egyházmegyei tanács mindent elvégez, óhajtott volna, hogy a közgyűlés egy szép nap alatt véget érjen, mert az idő pénz.

Az egyházmegyei tanácsi végzések közül, mint legfontosabbat kiemeljük az özvegy-árvai szabálytervezetre adott véleményt, melyet a közgyűlés is magáévá tett. Főbb pontjai ezek: az állandó járadék nem a tizedik, hanem az ötödik éven kezdve folyósíttassék; a végkielégítés egyenlő legyen azon összeggel, a mennyi a kegyév járadéka lenne; ez évjáradék ne kettő és fél százalék, hanem minden lelkésznel egyenlő legyen, ugyszintén az özvegyek és árvák is egyenlő osztalékban részesüljenek; továbbá, az árvák ne 18 éves korukig, hanem 24 évig, nagykorúságukig segélyeztessenek.

Tanügyi előadói jelentést, sajnos, nem hallottunk, a mi talán annak tulajdonítható, hogy a tanügyi előadó körünkben eltávozott. Helyét Bitai Kálmán aával töltöttük be, a ki, reméljük, hogy derekasan meg fog felelni a várakozásnak. Még volt két választás a házassági törvényszék tagjai közé, de ez a dicsőség, lehet, nem sokáig tart.

Majd a pénztár megvizsgálására kiküldött bizottság tett jelentést eljárásáról, kiemelve Szabó Lajos pénztárnok érdemeit a kezelésnél és utasítva őt egy pár formai dolog megtartására.

Még egy néhány kisebb ügy tárgyalatott le, midőn a gyűlés végén, egész váratlanul, egy kis bomba robbant szét. Készítette ezt a bombát a zsoboki volt tanító, felrobbantotta Gyarmathy Zsigmond, főgondnok aa. és eloltotta Deési Gyula, esperes aa. Bár mindnyájunkat értek a szilánkjai, de legjobban megsebeztek Valler József és Bitai Kálmán kollegánkat.

Rébusz nélkül szólva, a zsoboki kántor-tanítót kinevezik egy állami iskolához tanítónak. Kinevezését, fizetése folyósítását megkapja május 21-én. Június 3-án egy kérést ad be a presbiteriumhoz, melyben lemondva állásáról, egy hónapi szabadság-időt kér, melyet új állomásán fog töltetni. A presbiterium, természetesen, e kérést megtagadja, minthogy célja nem más, mint az, hogy szeptember 1-ig két helyről húzzon fizetést, és a lemondásról jelentést tesz az esperesnek, a ki a körözést elrendeli. A tanító nem elégedvén meg ezen intézkedésekkel, kérést ad be a közgyűléshez; ennek a tárgyalása alkalmával, a mi különben szeretett főgondnokunk annyira védelmébe vette a tanító ügyét, hogy még olyanforma állítást is megkockáztatott, mintha a papok hűbéri módra zsarnokoskodnának a tanítók felett. Ez volt a

bomba; ennek a szikrái érintettek mindnyájunkat. Esperes aa. azonban, igen helyesen, napirendről levétetni indítványozta a kérdést, annyival inkább, mert szorosán véve, most még nem is tartozott ide.

Minden kis vihar tisztítja a levegőt, ez is csak arra szolgált.

Ezzel be is számoltam volna a közgyűlésről, még csupán azt jegyzem meg, a mit általánosságban tapasztaltam. És ez egyfelől az, hogy a világiak nem érdeklődnek eléggé a papság, az egyház ügyei iránt. Ime, itt is milyen kevés volt jelen. Talán a Papi Értekezletek, vagy valami más úton több lelkesültséget önthetünk beléjük is. Vajha, ugy lenne!

A másik az, hogy a bánffy-hunyadi nagy ekklesia előtt mintha közönyössé váltak volna ezek a gyűlések. Üres padokat láttunk a férfiak és a nők felől is, pedig ott csakugyan van hallgató. Nem volna-e jó, hogy változatosság okáért, másutt tartunk közgyűlést? Annyit már kimondott közgyűlésünk, hogy ezután hétköznapon tartsa üléseit; az esperes ur igen könnyen tehetné, hogy Hunyad helyett, egy más alkalmas helyre hívjon össze bennünket. Varietas delectat.

Legyünk bárhol, csak legyünk mindnyájan együtt, egyenlő akarrattal, és akkor az eredmény, a hatás még nagyobb, még sikeresebb lesz.

Vajda Ferenc,
szász-lónai evang. ref. pap.

TÁRCA.

Egyháztörténeti adalékok.

Miklósvárszéki, nagyajtai Cserei Mihály levelei.

I.

A Méltóságos Urnak, Szentkereszti András Urnak gl. mes Uramnak eő Felsége Erdélyi Mlg. R. Guberniumának edgyik érdemes Assessora és ugyan az eő Felsége Erdélyi Mgs Törvényes Táblájának hasznos Itilő Mestere jó Uramnak, eő keglmének.

(Az erdővidéki reform. tractus s különösen Miklósvára és Köpec falva háborgattatása a catholicusok által).

Méltóságos Ur és Fő Curator! Jó Uram!

Mint hogi Daniel István és Daniel József Uraimék, kik is ezen Erdővidéki Reformatus Tractusnak Curatorai még h az elmúlt Téli időtől fogva ide bé nem voltak, mostis nincsenek, akaram kötelességem szerint Ngodnak az it való Reformata némely Ecclesiak méltatlan szenvedéseit tudtára adni.

I. Miklósvári Szép Reformata Ecclesia a templom erőszakos elvételével fel fordulván, nem régen, mint egi két hónapja Patert hoztanak a faluban, a ki is éjjel nappal szüntelen mortificallja, a még ott eddig még maradt Reformatusokat, fenyegetéssel, ijesztéssel arra kényszerítvén, hogi a Parochialis Házat a Pater számára még építsék, és a mely Bért a Reformatus Papnak adtanak, migh a templomot elvették, addig már ennek utánna a Pater számára agiák, a mint hogi most az elmúlt héten, a Miklósvári Reformatus Emberek Buzáját, melyet a Reformatus Papnak kellett volna adni Köpecre (mivel a Köpeci Reformatus Papot rendelte a szent Partialis, hogi minden harmadik vasárnapon Köpecről Miklósvárára járjon cultusra, miolta a templomot elvették, és a Papot Miklósváráról kihánták) erőszakoson el vitette a Pater és bé hordatta, holot az Approbatában a Religiók

dolgáról irt Articulosoknak, csak a felséges Leopoldus Császár öt punctumokból álló Resolutioja szerint is, melyet magok a Catholicusok sollicitattak, Catholici Catholicis, et Reformati Reformatis Pastoribus solvant decimas.

A Reformatus Papot fenyegetik, hogi oda Miklósvárára ne járjon cultusra, mert megh verik. Ez éppen az Unio ellen való cselekedet. Nem is egyébre való, hogi a kik még h a Reformatusok közül Religiojukban még maradtanak, annál könnyebben fascinálhassák.

3. A meli ur vacsorájához való Pohár, Abroszok, keszkenyök vannak, szüntelen angariállják a nyavalyásokat, hogi agiák az Pater keziben, meliről minemű fenyegető Levelet irt egi néhány rendben az Ur Apor Péter Ur ö nga it való Reformatus Esperest uramnak, tudom, Tiszteletes Püspök Uram Ngodal communicallja, holot világosan comprobállják a miklósvári Reformatusok, hogi azt a Pohárt a Lengiel országi veszedelem után a Reformatusok maguk pénzekkel vették, az Abroszokat pedig nem régen némeli Isten félő Reformata Patronak Isten tisztességére adták. Egi szóval azoknak a szegény Reformatus Embereknek vagi el kel bujdosni Miklósváráról, vagi devialniok ke. mert semmi giámolok ezen a földön nyavalyásoknak nintsen, a ki manuteneálna, a Pater mellett pedig nagi emberek vadnak, a kik minden intentumát secundálják.

De ha csak a miklósvári Ecclesia romlását s pusztulását néznök, mint hogi a már éppen oda is vagion, emberi mod szerint annak heliben állítása pro hic et nunc cum practicabili, a miről nem tehetünk, nyegéssel kelleni elszenednünk, de a mi már keservesebb, Miklósvárához legközelebb giönyörü szép tiszta Reformata Köpecfalvi Ecclesiát akarják azok a nyughatatlan Lelkek felfordítani, minden mesterséggel igiekeztvén, miképpen találhatnának rést annak

aversiojára, azok közül vagi két casust Ngodtnak szükségesnek itiltem megírni.

A minapiban egi köpeci Asszony, ki is quondam Papista volt, de mindenkor szabad jó akaratiából a Reformatus cultusra járt templomban, nehéz betegségiben átok alatt meghadta, hogi ötet köpeci pap temesse el, kinek egész éltiben tanítását halgatta. Megh halván az Asszony, mikor a mi Papunk eltemetni akarta, a Barothi Pater részegen oda nyargalozik, lováról leszálván, a mint a nép kísérte a halottat, félre taszigálván az Embereket, Asszonyokat a koporsó mellől sok illetlen excessusokat követett el, mégis ő ment panasolni az Urhoz, Apor Péter uramhoz, hogi a köpeciek ötöt megh verték, döfölték. A nemes szék Inquisitorokat bocsátván ki, szorosán s erős hittel investigálták, de semmit nem találtak a köpeciek ellen, hogi még csak egi becstelen szót hallottanak volna is a Pater ellen, vagi valaki még a kisebb újat emelte volna is fel ellene. Contra pedig, a Pater minemü éktelen dolgokat követet el szegény ártatlan Papunkon s halottat kisíró kösségen, nyilván tanálták s hogi látták magok a Catholicus it valo Rendek, hogi a Pater hazudot in silentio, a dolgot azolta abban hadták.

Ujabban az a Pater a Székben jött panasolni, hogi a köpeci Pap azt praedicalotta a Catholicusok azt hiszik, hogi az Ur Jésus Christus a keresztfán kétségben eset. Akkor is Inquisitorokat küldvén ki a nemes Szék, szorosán hit szerint investigáltak, de semmi nyomát nem találták, hogi igaz let volna az az ördögi Calumnia.

Most két héttel ez előtt lött ilien Casus: Vagion százharminc, vagi negyven Esstendeje, miolta bir egi földet a köpeci Reformata Ecclesia, mellinek is Esztendönkint valo fructussa a Pap számára járt; most is, mikor a buzát learatták, a Barothi és Miklósvári két Pater alatomban egiben tanácskozván (mint hogi Köpecfalva, Baroth és Miklósvára faluk közöt van tétetve) a miklósvári Catholicus Embereket fel giüjtik, vasvillákkal, fejszékkel, szekerekkel, hogi écakra rá mennyenek arra a köpeci Ecclesia földre s a Buzát onnan elhorgiák. Nyavalyás köpecieknek hirt ad valameli Barátjok, hogi a Paterek mit akarnak, a köpeciek az alatt egiben giülvén, előb oda mennek, s a magok földök körül a Buzájokat szép csendesesen haza viszik a magok Papjok számára. A Paterek frustralodván, a táborra mentenek, vagi küldöttek hamis és Istentelen informatiókkal méltóságos oramat megh csalták, azt mondván, hogi a köpeciek fegyveres kézzel hatalmasul rámentenek a miklósvári Pater földre s a Buzáját elvitték, a Patert meghverték. Generalis uram megh indulván a dolgon, Lovas németeket küldött az ártatlan köpeciekre, kik is a Birót harmadmagával felkötötték, s a táborra vitték. Minekutánna pedig Generalis Uram meghértette volna, hogi a Paterek informatiója hamis, már a köpeci Rabokat ő excellentiája haza bocsátotta, mégis nem nyughatnak azok a Paterek, hanem Apor Péter uramot szemtelen módon ingerlik, s ő Nga még minelötte arról a casusról való Communis Inquisitio véghez ment, mind méltóságos Gubernator Urunknak a dolgot elhiszem nem a mint volt, ugy feladta, a mint Ngod az eccludált Copjából megh láthattya, s minden uton-modon most is azon vadnak, fenyegetvén a köpecieket, hogi azt a földet elcsalhassák tőlük. Azoknak pedig nyavalyásoknak nincs senki pártfogójuk, mint a mint fellieb irtam, Curator Uraimék is nem laknak Esztendőben három hétnél it többet, s nincs kihez recurál-

nio, oda ki penigh Ngodhoz nem mehetnek, mert szegény tudatlan Emberek. Én miolta a fenforgó hirekre nézve bémjöttem nyavalyásoknak succurálni, s ismét minemü nehézségben vagiok az br. Apor Péter ur nekem küldött leveleinek Copijából (Közölni fogom. T. F.), megértheti.

Ezeket akartam Ngodnak megh írni, ha a méltóságos Consistoriummal egiüt Ngitok találhatnia valami orvoslását, ne hogi szemük láttára, a mint a miklósvári Ecclesia, ugi a Köpeci Ecclesia is rövid időn feltorduljon, mert noha én most is azért, hogi az igazság mellett szollok, a Ngod maga is láttja, elég persecutioban vagiok; s jól tudom, eddig Bétsben is küldötték az ellenem való hamis vádakat. Söt én már ha mi bajaim érkeznek, instantiát hejában nem is adok, mert a catholicus urak engem nem segitenek, a Reformatus urak segiteni nem mernek, penigh ha nekem ara való fakultásom volna, bizony, magam kölcségesen is felmennék a Felsőleges Udvarhoz Religiom dolgainak igazságosan való expositiójára, nem is kételkedem abban, ha ő Felsőlege előtt a dolgokat ugi declarálhatnám, a mint az igazság kívánna, hogi ő Felsőlege consolatiót nyujtana, mert ámbár ő Felsőlege Catholica Majestas, s a maga Religiojának promotióját kívánna, de hogi illien mesterséges utakon a mi Religiónk szomorittassék, ő Felsőlege ha ugi tudná, a mint a dolgok vadnak, lehetetlen, hogi meghengedné, és ha még amaz isten ismeretin kívül való Vad, Pogány, Chaldeiai s Persiai királyok szivit a nagi isten ugi meghajtotta, hogi az akkori Sidó Ecclesia méltatlan megháborításokat a kívül lakó Pogányoknak nem hogy megengedték volna, söt a magok tárházakból az isten templomának építésire szolgáltnak, annál inkább, s könnyebben a mi keresztény, különben is természet szerint kegies kegelmes Fejedelmünk ő felsége szivit oda dirigálná, hogy dicsősséges vallásunk szabadságában meghmaradhasson. De, nem csoda, ha illien dolgok esnek közöttünk, mert mikor a más rész sok vádolásokkal az ő Felsőlege kegielmes füleit megtölti, s a mi méltó mentségünket pedig ő Felsőlege nem hallhatja, könnyű igi a Patereknek rajtunk triumphalni.

(Vége következik.)

Különfélék.

= **A M.-Vásárhelytt, e hó 29-én kezdődő** egyházkerületi Papi Értekezlet alkalmából alakult «szállásoló bizottság» értesiti mindazokat, a kik szállás iránti igényüket előre bejelentették, hogy folyó hó 29-én a féltizenegy órakor Vásárhelyre érkező vonat idején az indóháznál fogják szállás-jegyüket átvehetni.

= **A mezősegi ev. ref. egyházakat** támogatni, erősíteni annyi, mint jó szolgálatot teljesíteni a magyarságnak. A ki e tekintetben hozza meg áldozatát, hazafias kötelességet teljesít, melynek tisztelet adassék. A m.-bodonai egyház egy ilyen védő bástya a Mezőség szélén, mely támogatásra szorul, s jó szerencse, hogy azt meg is találja. Gr. Bethlen Géza, főispán, br. Kemény Pál és gr. Bethlen Balázs védnöksége és támogatása mellett, aug. 18-án M.-Ludason nyári táncvigalmat rendeztek a m.-bodonai ref. papi-lak építési alapja javára, mely 305 forintot jövedelmezett. Ez összeg élénken bizonyítja, hogy az ott vidéki társadalom teljes tudatában van annak, hogy hol, merre adja filléreit, hogy valóban építsen.

= **A székes főváros budai oldalán,** a Fazekas-téren épülő ev. ref. templom annyira előhaladt, hogy a napokban már megtartották a koszorú-ünnepélyt. Ugyanezt fogjuk irhatni egy pár hét múlva a Kolozsvártr gyorsan épülő theol. fakultás impozáns házáról, mely nagy méreteivel

már is leköri az idegenek, sőt a helybeliek figyelmét is. Nagy lelki örömmel regisztráljuk az eredményt, s hisszük, hogy olvasóink osztoznak ez örömben. Mindkét épület isten dicsőségére emelkedik, kiegészítvén egymást, isten országának építésében.

== **Vályi János és Vályi Elek.** Örömmel iktatjuk e két nevet egyházkerületünk papjainak névsorába. Mint értesülünk, a dicső-szent-mártoni körlelkészségre Vályi János nevezetett ki, a ketesdi egyházközség pedig az el-távozott Lajos János helyébe Vályi Eleket választotta egyhangulag papjává. Mindkét egyházközség egy-egy szorgalmas, derék, tehetséges papot nyert bennök s mi csak a legőszintébb szívvvel tudunk szerencsét, előmenetelt és kitartást kívánni e két fiatal társunknak szép pályájukra, kik mindketten bizonyára az Ur szőlőjének méltó munkásai lesznek, mint édes apjuk, Vályi János, ki U.-Szt.-Péteren for-golódik az ur dolgában.

== **A főrendiház hármass bizottsága** megkezdte tanácskozását az egyházpólitikai javaslatok felett, melyek még a mult ülés végén voltak hozzá utasítva. A következő négy javaslat felett tanácskoznak: az államanyakönyvekről; a gyermekek vallásáról; a vallás szabadsággyakorlásáról, és az izraelita vallás recepciójáról szóló javaslatok. Mindjárt az első ülésben Samassa, egri érsek, természetesen valamennyit visszautasította; míg Szász Károly, ref. püspök, a felekezetenküliség felett fejezvé ki aggodalmait, ezt nem fogadja el. Ugy látszik, azonban, a tárgyalás kezdetéből, hogy a bizottságban biztosítva van a többség a javaslatok számára, s ezzel valószínűleg a plenumban is.

== **Tótfalusi Kis Miklós,** «Erdély Fénikszé»-nek élet-rajza jelent meg egy csinos füzetkben, és 15 krajcárért kapható Ajtai K. Albert nyomdájában. A legrégebb magyar nyomdászok nagymesterének ez életrajzát Csernátoni Gyula írta meg, és a ki megveszi, azt a szép célt mozditja elő, mely azt tüzte ki, hogy ez úttörő elmohosodott sírjára méltó emléket állítson. Nem ajánlhatjuk eléggé olvasóink figyelmebe, hogy e csekélyke áldozattal mozdítsák elő a helybeli pályatársak, a nyomdászok kegyeletes törekvését.

== **A Protestáns Szemle** 7-ik füzete a következő érdekes tartalommal jelent meg: Szegedi Kis István reformátori működése a Tiszamelléken. Földvári Lászlótól. Pár szó Várnai Sándor válaszára. Révész Kálmántól. A debreceni hitvita kérdéséhez. Révész Kálmántól. Missió-ügy. Irodalmi szemle. Egy füzet bolti ára 60 krajcára. Az egész évfolyam előfizetési ára nem-tagoknak 4 forint.

== «**Bibliai elmékedések, délutáni isten-tiszteletekre**» cím alatt adott ki Fülöp József, körmendi lelkész, egy füzetben harminc elmékedést. Ára 1 forint. Maga a szerző elmondja, hogy nem táplál nagy igényeket munkája kiadásánál. Egyszerű dolgok, egyszerű emberek előtt elmondva, de a kik látható érdeklődéssel hallgatták. Kész szívvvel tesz-szük hozzá, hogy a szerző törekvése nem volt hiában való munka. Egyszerű formában, népies modorban, könnyen meg-érthetőleg magyarázza az evangyéliumi történeteket és teszi hozzá férhetőkké azokat az örökszép igazságokat, melyek alapja az erkölcsi világrendnek. Egyszerű, falusi nép előtt igen célszerűen lehet használni.

HIVATALOS RÉSZ.

2477—1894.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erdélyi evang. református kollegium mt. Elöl-járóságának és valamennyi erdélyi ev. ref. iskolaszék it. Lelkész-Elnökének.

Az iskolaszékek által kiállított statisztikai bevallási ivatekből sajnosan győződünk meg arról, hogy az iskolák túlnyomó nagy része a népoktatási törvény 54-ik paragrafusában foglalt azon rendelkezéseknek, hogy a tanévi szorgalmi idő faluhelyen legalább nyolc hónapig tart, nem tesz eleget.

Az iskolák nagy részénél csak hat-hét hónapon át tannanak; de vannak iskolák, melyeknek szorgalmi ideje még hat hónapnál is rövidebb.

Minthogy nyolc hónapnál rövidebb idő alatt, kivált ha figyelembe vétetik az évközi szünnapok és szünetek nagy mennyisége, a tantervben előirt és a népmiveltség megszerzésére az egyes évfolyamok körében céltudatosan beosztott tananyag el nem tanítható, főleg pedig meg nem tanulható és ily módon a népoktatás céljának megvalósítása lehetetlené van téve, annál fogva utasítjuk Cimeket rendelkezésre az iránt, hogy a felügyeletök alatt levő iskolák az idézett törvény követelményeinek eleget tegyenek és a szorgalmi időt legalább nyolc, vagy esetleg a tavaszi és őszi mezei munkálatok idejére két-két heti szünetnek engedélyezésével, kilenc hónapban állapítsák meg.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvárt, 1894. szeptember 15-én.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes

2630—1894.

KÖRLEVÉL,

az összes anyakönyvvezető t. lelkész aaitos.

Mind gyakrabban érkezőn hozzánk a m. kir. honvédelmi miniszter úrtól oly nemű értesítések, hogy a kivételes nősülési engedélyért, vagy a rendes szolgálati kötelezettség alól való felmentés kedvezményeért folyamodó egynek családi állapotát feltüntető ugynevezett családi értesítők felbélyegzése körül követendő szabványok a családi értesítőket kiállító lelkészek által be nem tartatnak, nevezetesen pedig, hogy a kérdéses okmányok túlbélyegelve, illetve,

oly esetekben, midőn bélyegmentesek, felbélyegelve állittatnak ki a kérelmező egyén részére.

Hogy tehát ugy a magánfelek, mint az illető szabálytalanságot elkövető lelkészek, nevezetesen pedig ezek az által, hogy a túlbélyegzési összeget a károsodást szenvedett félnek visszatéríteni, kötelesek, a károsodástól jövőre megkíméltesenek s azon vizsgálatnak, mely hivatva lenne azt kideríteni, hogy a kérdéses családi értesítők kiállítása alkalmával az érdekelt fél azon célt, melynek elérésére családi értesítője kiállított, bementotta-e, kellemetlenségeitől megkíméltesenek:

fölvivjuk összes t. lelkész aait, hogy a Prot. Közlöny 1890. évi folyamának 27. számában 1520—890. sz. a. s 1891. évi folyamának 49. számában 2990—891. sz. alatt megjelent körleveleink rendelkezéseit, saját érdekükben is, szigoruan tartsák szem előtt.

Annak beigazolására pedig, hogy a családi értesítő kiállító lelkészek a célt, melyre az illető fél a családi értesítőt szükségli, a féltől megkérdezték, multhatatlanul szükséges, hogy ezt, valamint azt is, ha a fél a célt bementani vonakodnék, saját érdekükben a családi értesítőn megje-gyazzék.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsától, Kolozsvárt, 1894. szeptember 20.

Kádár János,
s-titkár.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

1169—1894.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a küktüllői ref. egyházmegyébe kebelezett b.-besenyői egyházközség kántortanítói állomására pályázat nyittatik.

Javadalom: kerttel és gazdasági épületekkel ellátott tisztességes lakás, és egyházhatósági becslés szerint, 162 frt. 87 kr. értékű kepe és kanonika-porcio haszon élvezete.

Pályázati határnap: f. év október hó 25. Folyamodványok nt. Kovács Elek, esperes aához V.-Gálfalvára, u. p. D.-Szt.-Márton, küldendők.

Kolozsvárt, 1894. szept. 20.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó **Szász Gerő.**